

65.9 (44чр)

A-47

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

А.А.АЛЕКСЕЄВ

**УЗАГАЛЬНЕННЯ ДУМОК ВЧЕНИХ ЯК ЗАСІБ
ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІЧНИХ РІШЕНЬ**

Київ – 2002

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

А.А.АЛЕКСЕЄВ

**УЗАГАЛЬНЕННЯ ДУМОК ВЧЕНИХ ЯК ЗАСІБ
ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІЧНИХ РІШЕНЬ**

НБ ПНУС

639085

Київ – 2002

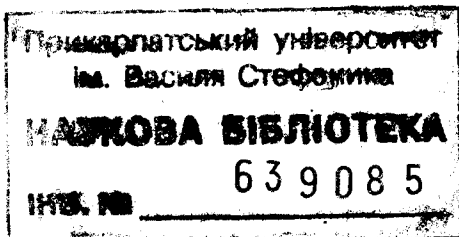
Алексеев А.А. Узагальнення думок вчених як засіб підготовки економічних рішень. – К.: Принт-Експрес, 2002. – 80 с.

В роботі досліджені експертні фактори соціально-економічного розвитку України та її регіонів в напрямку реформ, що стосуються фінансової системи, захисту власного виробника, зайнятості, процесів приватизації, екології, культури тощо. Особлива увага зосереджена на факторах конкурентоспроможності, запобігання криміналу, виявлення дійсної рентабельності і надприбутків. Запропоновані конкретні пропозиції щодо визначення регуляторів для застосування в економічній політиці України.

Розраховано на науковців, науково-педагогічних працівників і працівників у сфері виробництва, зайнятості, студентів вищих навчальних закладів економічного профілю, працівників державних установ та комерційних структур.

Рецензенти: д-р екон. наук, професор Н.І.Костіна;
д-р фіз.-мат.наук С.В.Ржевський

© Український інститут соціальних досліджень, 2002.

© А.А.Алексеев, 2002.

ПЕРЕДМОВА

Необхідною передумовою обґрунтування заходів для застосування в економічній політиці держави є їх обговорення фахівцями, управлінцями, вченими. Науковий підхід при цьому передбачає, по-перше, чітко окреслені аксіоми, припущення, гіпотези. По-друге, логічні виводи з них із застосуванням методів індукції і дедукції, економічне інтерпретування отриманих результатів. По-третє, експериментальну перевірку пропозицій та виводів в економічній практиці України.

Такий матеріал з аналізом пропозицій зачіпає загальні основи державного управління, інформатизації, законодавство, економічний простір, ціни, інвестиції, процеси приватизації тощо.

Автор брав участь в багатьох семінарах і конференціях, проведених в період реформування економіки в науково-дослідному інституті Мінекономіки, на кафедрі економічної кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, і цей матеріал є результатом узагальнення відповідних комюніке і окремих думок вчених, фахівців, висловлених в публікаціях Урядового кур'єру (УК) та в інших публікаціях.

1. Напрямок реформ.

Необхідно чітко формувати у населення ідеал справедливої економіки: хто і на скільки більше або менше має отримувати. Для цього доводити через засоби масової інформації співвідношення доходів професійних і кваліфікаційних груп, взявши за основу відповідні країни-еталони, які схожі з Україною за набором економічних факторів. Кожному суспільству для того, щоб бути згуртованим, потрібні певні спільні цінності. Самі лише ринкові засади не можуть бути метою, оскільки зміст їх полягає лише у тому, що один учасник ринку готовий платити іншому в процесі вільного обміну. Окрім ринку, потрібні ще й інститути, що служать таким суспільним цілям, як політична свобода чи соціальна справедливість (Джордж Сорос) [1, с.275].

В Україні особливо небезпечним є зростання диференціації доходів населення, яка в кілька разів перевищує відповідні показники в країнах Заходу, що обтяжує процес досягнення соціальної та політичної стабільності суспільства. Необхідно затвердження єдиних мінімальних соціальних стандартів та їх гарантоване забезпечення.

Необхідно уточнити напрямок реформ не взагалі до ринку, а в коло розвинутих країн за моделлю змішаної економіки [2]. Як пише Дж. Сорос, Міжнародний валютний фонд (МВФ) (взагалі, іноземні центри інтелектуальної підтримки уряду) нав'язують "ринковий фундаменталізм", що відкидає назад у XVIII століття щодо ринкової моделі. У той час як розвинуті країни будують свої моделі суспільства на основі змішаної економіки, в якій оптимально співвідноситься державне регулювання та ринкове саморегулювання.

Відносно ринкового метода регулювання з вільною грою цін, то, як висловлюється В.Глушков [3], з чисто управлінських позицій ринок в епоху науково-технічної революції виявляється занадто недосконалим інструментом, який фактично негідний для регулювання цін на більшість видів сучасної продукції, хоча привабливою стороною ринкового механізму регулювання цін є зовнішня простота цього механізму. Всі складності, які пов'язані з визначенням істинної споживчої вартості товарів та її відповідності до ціни, перекладаються при цьому на ніким не конструйований механізм взаємодії між покупцем і продавцем. Існує поширена хвороба, яку можна назвати манія простоти". Не дивно, що ринковий механізм здатний заворожити підлеглих цієї хворобі фахівців. Справа їм уявляється дуже простою: не треба ніяких складних управлінських процедур. Варто лише ввести ринковий механізм і все вийде само собою.

В дійсності все обстоїть далеко не так просто. Справа в тому, що класичний ринковий механізм може виконувати функцію визначення правильної ціни деякого товару лише при дотримванні наступних трьох умов [3]:

- 1) наявність великої кількості незалежних покупців, які здатні здійснювати настільки велику кількість купівлі даного товару (тисячі і більше), щоб спрацював закон великих чисел у процесі випадкових коливань ціни;
- 2) наявність достатньої кількості незалежних продавців, щоб виключити можливість змови і встановлення монопольної ціни;
- 3) товар має існувати на ринку у незмінному вигляді достатньо довго для можливості стабілізації випадкового процесу коливання

ціни (без покращень або тим більше замін іншим товаром того ж самого споживчого призначення).

На сучасному стані розвитку суспільства для більшості товарів хоча б одна з перелічених умов (а для багатьох товарів і всі три умови) завідомо не виконуються. Наприклад, практика змін світових цін на нафту (в результаті невиконання умови 2).

Ціни при заключенні контрактів встановлюються часто не як результат дії закону великих чисел у випадковому процесі (як для умов класичного ринкового механізму). Тоді потрібна інша схема регулювання на ґрунті детальних нормативних розрахунків, яка б дозволяла узгоджувати плани виробництва за довгими ланцюгами взаємопов'язаних постачальників та споживачів на всі періоди контрактів з деталізацією за номенклатурою і термінами поставок, а це іноді необхідно з точністю до годин і хвилин.

Візьмемо, наприклад, процеси створення міжконтинентальних літаків "Конкорд", АН 170, які потребували дуже великих витрат, а потреба в них обчислюється лише десятками екземплярів, так що про класичний ринковий механізм не може бути і мови. Для забезпечення впевненості у можливості продажу та виправдання величезних витрат, які потребують такі розробки, необхідні попередні контракти і угоди, в тому числі на міждержавному рівні. Тому у світі зараз виробляються підходи розумного поєднання ринкових і планових механізмів, оперативно-приватних і планово-державних засобів регулювання.

Найбільш вразливий бік перехідної моделі, що була застосована, — фактичне зведення її до одностороннього економізму, або застарілого варіанту ринкового фундаменталізму, ототожнюючи поняття системної трансформації суспільства і ринкових перетворень. А корінь проблеми у тому, що шлях глибокої системної трансформації

за своїм змістом та сутністю не зводиться тільки до ринкових перетворень (Л.Кучма. “Підсумки соціально-економічного розвитку та погляд у майбутнє”/УК, 18.11.2000.—С. 3).

Отже, на нинішньому етапі реформ потрібно ставити завдання не просто розвивати ринкові відносини периферійного капіталізму, як це пропонувала німецька консультативна група при уряді України [2], а реалізовувати досягнення розвинутих країн. Передчасна і незбалансована політика відкритості та лібералізації принесла вигоду лише західним країнам: співвідношення багатства країн “золотого мільярда” до багатства найбідніших країн на душу населення становило 80:1. 3 млрд.дол. щорічно перетікало через банківську систему України за кордон до тих 20 млрд., що вже перетекли, — це рівень, за яким Україна інвестувала Захід [2].

Відмітимо відому хибу ринкової економіки — знищення продукції задля підтримки рівня цін. За свідцтвом відомого письменника С.Кара-Мурзи іспанським селянам зменшують квоту виробництва молока. З 1993 р. за кожний невироблений порівняно з 1992 р.літр селянину виплачують 60 песет, а вироблений літр молока у нього купують за 40 песет. Задача — підвищити ціни до рівня європейських і примусити іспанців купувати більш дороге молоко з Голандії.

В Арагоні працює обладнаний пункт знищення персиків. Уряд купує їх у кооперативів за ринковою ціною для знищення. Селяни везуть плоди зі збереженням якості тому, що ЄЕС встановило ціну закупівлі для знищення від 17 до 27 песет у залежності від “якості, розміру і товарного виду”. “Виробничий план” знищення — 12 тис.т на рік. Відбувається спотворювання праці і руйнується важлива

культурна норма. Ринок зобов'язаний створювати постійне відчуття дефіциту – наявності і одночасно недоступності.

2. Значущість державного регулювання.

У контексті світового розвитку необхідно утвердження в Україні моделі економічного зростання, заснованої на активному використанні державно-регулюючих механізмів трансформаційних процесів [5].

Одна з причин падіння виробництва – втрата в значній мірі керованості народним господарством як єдиним цілим з боку центральних державних і галузевих органів, тобто втрата державою своєї безпосередньої координуючої ролі, особливо щодо планування і контролю виробництва з узгодженням його з потребами народного господарства України. Дійсно, планові баланси продукції навіть за укрупненою номенклатурою практично не складаються, а як що і складаються, то мають в основному прогностичний (індикативний) характер, є інформацією для роздумів, а не інструментом планування і регулювання економіки. Прогнози попиту та пропозиції продукції складаються різними рівнями управління переважно автономно [9].

Візьмемо інший приклад підходу до державного регулювання з боку країни класичного капіталізму, що стосується загальних інтересів суспільства. Федеральний уряд США Рональда Рейгана (як форма господарювання), всупереч інтересам американських споживачів і виробників, але виходячи з інтересів національної безпеки держави, прийняв у 1985 році рішення про виведення з обігу 16 млн. га еродованої рілля під багаторічні трави та висадку лісу, а потім – про повсюдне введення сівозмін і терасування схилів

(Лясковець Е. Чи є держава формою господарювання?/УК, 11.01.2001.– С.5).

Держава має поступово, але послідовно припинити хижацьке використання землі заради разового збагачення. Саме у фермерів, за словами Президента України, близько дев'яноста відсотків посівних площ зайнято зерновими і соняшником, постійне висівання яких призводить до інтенсивного виснаження землі. Тому треба рішуче відкинути ідею невтручання держави у справи регулювання сільського господарства, що останнім часом набула поширення. До "невидимої руки" ринку додати цілком видиму руку уряду у вигляді системи управління структурою ринкової економіки.

На Заході відокремлення господарювання на рівні держави від господарювання на низовому рівні пояснюється тим, що закономірності, виведені з успішного функціонування індивідуального господарства, при механічному перенесенні на рівень господарського комплексу держави можуть мати зовсім протилежний результат, спричинити розвал економіки. Управління підприємством і управління державою – зовсім різні речі. Закон синергізму, згідно з яким господарство, як єдине ціле, має продуктивність більшу, ніж сума продуктивності його частин, контролюється саме державою.

Як пропонують колишні керівники українських урядів (О.Ляшко, В.Фокін, В.Масол), необхідно взяти під жорсткий державний контроль діяльність стратегічних галузей економіки. Спираючись на наукові дослідження та практику господарювання останніх років, розробити баланси: а) виробничих потужностей по галузях господарства; б) матеріалів і енергетичного забезпечення виробництва; в) робочої сили по кваліфікаціях та інженерно-технічних працівників і науковців. Спираючись на державний

контроль і баланси, налагодити зруйновану взаємовигідну кооперацію між виробниками, в т.ч. на зовнішньому ринку (УК № 27, 13.02.2001.– С.3/ Народу не потрібні потрясіння).

Необхідно скоріше повернутися до єдиного економічного простору, щоб забезпечити умови не гірші, ніж в Єдиній Європі. Наше сировинне виробництво, наприклад, дає відносно дешевий метал і при вільній конкуренції новітні металургійні підприємства Європи примушені були б закритися. Тому Європейська спільнота ретельно квотує імпорту металів. Україна не має права вільно торгувати в Європі тому, що не є членом відповідних міжнародних організацій.

Звернімо увагу на те, що інтеграції і координації планів приділяється значна увага в рамках Європейського союзу, що дає, за розрахунками західних економістів, щорічний приріст виробництва на 2–5 відсотків. Причому здійснюється узгодження не тільки макроекономічних показників, а й координуються плани окремих галузей і підгалузей промисловості і сільського господарства. Подолання некерованості може сприяти зростанню виробництва в Україні на 5–10 відсотків [9].

У межах міжнародної економічної співдружності необхідно наблизити валютний курс до паритету купівельної сили валют, який неможливо утримувати без валютного союзу з основними економічними партнерами. Перейти від опори на біржовий валютний курс до розрахункових курсів за паритетами валют [10]. Паритет купівельної спроможності (Purchasing Power Parity Rate – PPPR), як середньозважене співвідношення цін для стандартного кошика промислових та споживчих товарів і послуг, використовується в Європейській валютній системі.

Потребує поліпшення якості законодавчого процесу. Поки що в жодній із сфер економічної діяльності не маємо логічно завершеного системного законодавчого забезпечення. Особливо руйнівним для економіки стало прийняття законів, що не враховують реальної соціально-економічної ситуації, вступають у конфлікт з Конституцією України, бюджетом, іншими, раніше прийнятими законами [5]. На сьогодні є чинними 21,5 тис. нормативних актів державного рівня (Світ /Урядовий кур'єр (УК), 27.09.2000.–С.3). Аналіз тільки 132 актів щодо торгівлі товарами з ЄС свідчить про наявність серйозних неузгодженостей та суперечностей, які нерідко межують з прямими порушеннями стандартів та норм права. На думку багатьох аналітиків процеси гармонізації законодавства України триватимуть 15-20 років.

Відсутність необхідної законодавчої бази супроводжується високим рівнем тінізації української економіки, корупції та економічної злочинності, зростанням обсягів позабанківського грошового обігу, бартеризацією господарських зв'язків тощо, тобто елементами так званої віртуальної економіки.

Чинники швидкого реагування дуже важливі в міжнародній співпраці. Так, одна з українських компаній отримала від зарубіжного контрагента, якому поставила продукцію, повідомлення про банкрутство і неможливість оплати за контрактом. Перевірка це підтвердила. Але задіяння механізму «Євроюрісу» виявило наявність майна контрагента в іншій державі, тобто з'явилась можливість примусити нечесного партнера повернути кошти (Бум пройшов/ УК, 22.11.01.–С.8.).

Необхідно утворити інформаційні та координаційні інститути для забезпечення оперативних контактів між державними органами та суб'єктами господарювання, юридично забезпечити участь цих

організацій у законодавчій діяльності [6]. Наприклад, без створення моніторингу продовольчого ринку, цінового моніторингу, прогнозно-аналітичних центрів і електронних комунікацій не зможе практично працювати система гарантій повернення кредитів постачальникам аграрної продукції [7].

Сьогодні в Києві немає інформаційної системи, яка б простежувала т.з. псевдоінвесторів – несумлінні компанії з негативною діловою репутацією та шахрайськими намірами (УК № 9, 18.01.2001.– С.5). Цією інформацією можна ефективно обмінюватися з меріями багатьох міст.

Для створення необхідних телекомунікаційних мереж потрібно терміново розробити і затвердити відповідні програми як на загальнодержавному рівні так і на регіональному, на рівні підприємств. Таким чином буде забезпечена інтеграція з уже існуючими комунікаціями. Програма реалізації системи телекомунікаційних мереж може бути реалізована лише на засадах єдиного проекту, створеного великою кооперацією наукових закладів і фірм, що працюють у сфері консалтингу та інформаційних технологій [8].

Необхідно створення інформаційно-аналітичної та законодавчої бази у межах програм інформатизації України. Розширити застосування економіко-математичних методів і розробку точних техніко-економічних моделей діючих виробництв.

В.Глушков [3] визначив показник сумарної складності управління системою. За його оцінкою людство перейшло вже другий інформаційний бар'єр управління. Перший – коли одна людина (президент, король, шах) невзможі якісно забезпечити розв'язок управлінських задач в державі у зв'язку з ускладненням процесів

управління. Другий – коли все населення через ринкову систему угягується в процес управління державою і тим не менш воно не здатне забезпечити якісний рівень управління, що залишається на “ручному” способі управління. З цього моменту всілякі форми управління без суцільної інформатизації, без застосування методів автоматизації підготовки управлінських рішень, ведуть до прогресивного погіршення якості управління.

У Голландії майже повсюдно в муніципалітетах діють консультативно-інформаційні центри. Вони займають великі приміщення, де встановлено спеціальні кабінети. Будь-хто може викласти свою інформацію, отримати відповідь (Влада для людини / Урядовий кур’єр від 20.07.2000). Спроба зробити подібні інформаційні центри здійснюється за спільним українсько-нідерландським проектом у Житомирській області.

Організації Партії зелених Слобожанщини сприяли створенню цілодобової інформаційно-довідкової служби моніторингу екологічної ситуації, що відкрита для кожного громадянина через тел. 074 (УК, 22.09.2000.–С.3). Підґрунтям акції став закон України про ратифікацію Конвенції про доступ громадян до інформації та їх участь у прийнятті рішень з питань, що стосуються довкілля.

Необхідно провести всебічну інвентаризацію підприємств, як це робилося у США, Німеччині, Франції, інших країнах в періоди кризи, з метою з’ясування їх економічної ефективності, їх енерго-, капіталу-, матеріаломісткості, експортного потенціалу, конкурентоспроможності, залежності від імпорту, транспортних зв’язків, поставок, сировини тощо. Як частковий захід має слугувати прийняття протягом 2001-2002 рр. Комплексної програми реструктуризації державних підприємств (питання раціонального

завантаження виробничих потужностей, вартісної оцінки основних виробничих фондів тощо) [5]. Норма інвестицій у народному господарстві оцінюється в розвинутих країнах у 25–26% національного доходу, а амортизації у 10–12% [11].

Перспективними з врахуванням наявного потенціалу України пропонується визначити галузі: електроніка, машинобудування, чорна металургія, аерокосмічна галузь, суднобудування, трубопровідний транспорт, сільське господарство, харчова промисловість, текстильна промисловість, туризм. Це суперечить позиції іноземної експертної групи відносно того, що просування вперед в Україні слід очікувати не у високотехнологічних галузях, а “насамперед в сільському господарстві, харчовій промисловості і виробництві товарів середнього рівня технологічного розвитку” [12], тобто як раз там, де найбільша конкуренція у світовому господарстві! До речі, успіхи нашої країни в галузі ракетно-космічної індустрії дозволять створити геоінформаційні технології для обслуговування, наприклад, АПК, отримуючи максимально достовірну інформацію про стан землі і характеристик її використання.

Результати вибору стратегії розвитку галузей потрібно узгодити з населенням країни, щоб була повна ясність відносно місця, на яке може претендувати Україна у світовому розподілі праці.

3. Зайнятість і підготовка кадрів

Відзначимо, що забезпечення продуктивної зайнятості населення проголошується одним з головних показників якості економіки США поряд з показником приборкання інфляції [4]. Необхідна підтримка створення і збереження робочих місць в

кількості, що є достатньою для зняття небезпеки масової деградації населення. Голови урядів Копенгагенського самміту заявили про своє прагнення до досягнення повної зайнятості як однієї з головних умов соціальної справедливості [1, с.357].

Нинішня ситуація в сфері зайнятості в Україні часто виглядає як даремна витрата ресурсів і джерело людських страждань. Чого варті, наприклад, “робочі місця” збірників платні за парковку автомобілей, вуличних гендлярів, охоронців офісів, послужниць барів, де витрачається енергія молоді України?

Потрібно системно проаналізувати рішення про закриття вугільних шахт. 13 із 34 шахт Луганщини закривалися без техніко-економічного обґрунтування, без погодження з облдержадміністрацією тільки на основі одностороннього рішення міністерства. І це тоді, як вісім із цих шахт за планом реструктуризації могли б ще працювати рентабельно: потрібно було ≈ 280 млн.грн., тоді як для закриття шахт потрібно 786,7 млн.грн., тобто у 2,8 рази більше (Залишковий принцип/ УК, 20.11.01.–С.9). В м. Брянка закриті 6 із 8 бюджетних шахт. Водночас втратили роботу понад шість тисяч гірників. Паралельно збанкрутували 11 підприємств, які обслуговували вугільну галузь, і кількість безробітних збільшилася до десяти тисяч чоловік.

Проблема зайнятості тісно пов’язана з розв’язком невідкладної проблеми формування науково обґрунтованого державного замовлення на підготовку кадрів [29].

4. Банки, фінансова система.

Одним з основних джерел розвитку національної економіки політику залучення збережень громадян для інвестиційної діяльності. Зараз на руках у населення ≈ 12 млрд.дол., які не інвестуються в економіку, бо населення не довіряє уряду і банкам.

У країнах з розвинутою ринковою економікою чверть національних заощаджень формується за рахунок грошових ресурсів населення. У той же час для нормалізації процесу відтворення норма чистих заощаджень повинна зростати в Україні не менше як до 20% ВВП [5].

Залучення грошових коштів населення не для фінансування дефіциту бюджету, а для участі в реалізації пріоритетних проектів з державною гарантією повернення цих коштів, є єдиним реальним і дотепер не використаним ресурсом для прискорення економічного розвитку [1, с.200].

Можливо поліпшити соціальну ситуацію в Україні за рахунок повернення частки вкладів населення (заощаджень минулих років) товарами, які нагромаджені у величезній кількості на складах багатьох державних підприємств та магазинів. Це буде вигідно всім, оскільки заспокоїть багатьох незадоволених вкладників і водночас зменшиться тягар залежаних товарів [15].

Значна частина українських банків нездатна забезпечити необхідне накопичення кредитних ресурсів, обслуговувати інвестиційний процес, стати активним суб'єктом капіталотворення. Агрегований банківський капітал складає всього 4,9% від ВВП, тоді як в країнах Центральної та Східної Європи $\approx 40\%$, країнах ОЕСР понад 80% [1]. Значна частина комерційних банків функціонує

головним чином за рахунок спекулятивних операцій на валютному ринку.

Необхідно більш чітко визначити правовий статус боргів. В сучасних умовах навіть виробник, який випустив якісні товари і відвантажив їх споживачам не має жодних гарантій на своєчасне отримання грошей через невизначеності у правовому статусі боргів. Через це з обороту виведені величезні засоби господарських розрахунків, а проблема платіжної кризи є швидше проблемою не поганих підприємств, а недосконалих умов господарювання [18].

Важливе значення має правильне визначення грошової маси для обслуговування народногосподарських процесів. Так, грошова маса у Китаї становила 108% до ВВП, у США у період кризи 30-х років вона становила 109%, а у 80-ті роки грошова маса M_3 у США становила 80% ВВП [4]. У нас грошова маса складає $\approx 16\%$ ВВП.

Використання обігових документів (векселів, чеків), які передаються з рук у руки майже так само, як і гроші, потрібно супроводити захистом від зловживань. Іноді векселя слугують прикриттям операцій з високоліквідною продукцією, коли затримка виплати грошей використовується для додаткового їх "прокручування". Встановлення високого дисконту векселів для насправді ліквідній продукції збагачує нечесних ділків.

Поки що вексель у нас не став реальним платіжним засобом. Комерційні посередники стрижуть на векселях свої відсотки (вугільна промисловість, енергетика). Практично не виходить з тіні фондовий ринок. 90% операцій тут здійснюється невідомо де і невідомо ким [14].

Періодично піднімаючи та опускаючи відсотковий різі чи всі разом банки заробляють

інвестувати в економіку? Купівля-продаж цінних паперів банками - більш простий і легший шлях одержання прибутку [14]. Маючи величезні повноваження і права, банки практично вийшли з-під державного контролю, навіть не представляють повних звітів органам Міністерства статистики. Такого положення банки не мають у жодній країні світу. Головна функція комерційних банків - облічувати і справляти боргові зобов'язання економічних об'єктів, не перекладаючи цієї справи на виробників продукції. Фактично банки не виконують цієї роботи [18].

Використання в основному поки що заходів монетарної політики для боротьби з інфляцією призвело до скорочення обсягів національних грошей в обслуговуванні відтворювального процесу і соціальних потреб населення, обумовило зменшення оборотних коштів підприємств, посилення платіжної кризи та зниження платоспроможного попиту [1, с.205]

Західні займи, що спрямовані на покриття бюджетного дефіциту або пенсійного фонду, взагалі, для споживання, не мають виправдання. Міжнародний валютний фонд (МВФ) надає кредити за умови, що їх не можна спрямувати безпосередньо на виробництво. В остаточному підсумку це веде до фінансового закабалення, бо не створюються джерела відшкодування боргів.

Існує ряд обмежень у законодавчих документах України, які не дозволяють комерційним банкам мати будь-яку частку статутного фонду підприємства, що дозволило б їм бути зацікавленим в функціонуванні даного підприємства та вкладати кошти в його розвиток. Зняття такого обмеження дало б змогу банкам, які мають галузевий напрямок кредитування, здійснювати довгострокове кредитування [19, с.208].

В умовах нестабільності держава повинна створити умови для комерційних банків для зменшення ризику довгострокового кредитування. Так, облікова ставка НБУ весь час змінюється: з осені 1997 р. вона зросла від 13 до 82% на кінець 1998 р., а потім знизилася до 60% у січні 1999 р. Одним зі шляхів підтримки може бути пільгове оподаткування певних напрямків кредитування – виробничого будівництва, реконструкції та технічного переозброєння підприємств, створення соціально-побутових об'єктів, програм зайнятості та інших – з використанням ресурсів не тільки комерційних банків, а і пенсійних, профспілкових, страхових та інших фондів.

Політика НБУ відносно ринку ОВДП (облігацій внутрішньої державної позики) після перших позитивних надходжень до бюджету у 1995-96 рр. швидко перетворилася на величезну монетарну “піраміду”, тому що вона не мала під собою реальної економічної основи. Стабілізація грошового ринку відбувалася паралельно з падінням виробництва, невиконанням доходної частки бюджету. Невипадково Мінфін в кінці 1997 р. об'явив своїм агентам з розміщення облігацій (державних України!) англійський банк Merrill Lynch [19, с.229].

Потрібно було б ретельно проаналізувати негативну практику перевищення ставок доходності ОВДП, проаналізувати гру в державні конвертовані облігації (ДКО), коли банки отримували з Центробанку Росії міжбанківські кредити і тут же купували у Мінфіна України ДКО із отриманням відсотків, які втричі і більше перевищували ставку Центробанку.

Частіше з усього операції з ОВДП відволікали внутрішні інвестиційні ресурси на суто спекулятивні дії або для покриття поточного дефіциту бюджету. Не сприяло міжнародному авторитету

України та інвестиційному клімату у країні досвід розміщення “свробондів” зі ставкою прибутковості 16,2% (Кінах А. Заява Українського союзу промисловців і підприємців/ УК, 14.03.1998.–С.5.), тоді як нормальна ставка не перевищує 5-7%.

Неясно, чому Постановою КМ України від 21.12.99 № 2236 депозитно-кредитний ЛТД банк визначений банком-агентом КМ з обслуговування іноземних кредитних ліній, що залучаються під державні гарантії. ЛТД – юридично приватна особа зі 100% польським капіталом і тому неясно, чому наші кредити працюють на іноземну державу?

В якості антиінфляційного засобу потрібна відміна комерційної таємниці (навіть швейцарські банки починають видавати деякі секрети). У Німеччині діє закон щодо створення перешкод для відмивання грошей. Він зобов'язує банки ідентифікувати операції клієнтів на суму > 20 тис. марок. У США всі банки автоматично підключаються до податкового відомства при появі інформації про платіж > 10 тис.дол. (Банківська таємниця / Урядовий кур'єр від 14.07.2000.–Стор. 5).

В умовах таємниці полегшуються кримінальні дії. Наприклад, виплати за 1000 м³ газу з Росії можуть бути фактично 40 дол., а в паперах (за певну мзду) фіксується 50 дол. Різниця переводиться в офшорний банк (на Кипрі) на певний рахунок і, таким чином, держава роками спокійно обкрадається на сотні млн.дол., оскільки рахунок йде на мільярди куб. газу на рік.

Інший приклад, коли комерційні посередники, з одного боку, занижують ціну купівлі продукції вітчизняних підприємств, а з іншого боку, поставку тим ж підприємствам матеріалів та обладнання здійснюють (іноді узгоджено “зверху”) за неймовірно високими

цінами. Таким чином, наприклад, державні гроші під виглядом дотацій шахтам перекачувалися комерційним структурам на сотні млн. дол. (Деньги в карманы олигархов/ Товарищ, 2001, март № 11.– С.3). До виходу Закону “Про банки і банківську діяльність” (УК № 8, 17.01.2001 р.). коли почали ідентифікування банками операції понад 10 тис.євро, застосування кодованих (анонімних) рахунків перевищило за оборотом 10 млрд.грн.

В окремих банках майже 90% кодованих рахунків реєструвалось за загубленими паспортами або на померлих людей (УК № 32, 20.02.2001.– С.7: ідентифікація анонімних осіб). Практично всі надходження з кодованих рахунків було списано без повернення у банківську систему.

Рахунки “ЛОРО” наших банків нерідко використовуються для незаконного відмивання коштів (Експорт капіталу оподаткування не підлягає?/ УК, 14.09.2000.–С.5). Схема відома. Спочатку відбувається перерахування коштів за кордон. Частина цих коштів йде на закупівлю товарів, які контрабандним шляхом ввозяться на територію України і реалізуються через “фіктивні підприємства”, а виручені кошти знову переводяться на закордонні рахунки. В цій схемі установи банків фігурують двічі. Ухилення від ПДВ дозволяє “тіньовикам” реалізовувати такі ж самі товари на 20% дешевше ніж нашим вітчизняним виробникам.

Насправді ж, саме комерційний банк, який на основі наданих підприємствами документів (контракти, вантажно-митні декларації тощо) приймає рішення про перерахування коштів за кордон, має нести відповідальність щодо законності проведення зовнішньоекономічних операцій підприємствами. Про це свідчить і світовий досвід (США, Німеччина, Австрія тощо). Швейцарське

карне судочинство, приміром, має пріоритет над банківською таємницею і визначає межу, за якою цей пріоритет дозволяє викривати економічні злочини й операції по відмиванню грошей. Велике значення має також положення, відповідно до якого банківський службовець зобов'язаний повідомляти про підозру у відмиванні грошей органи карного переслідування.

Розв'язання цієї проблеми в Україні пов'язано зі встановленням електронного обміну інформацією між податковими та банківськими структурами, що зробило б стан розрахунків з бюджетом більш достовірним та прозорим. Передплату на адресу нерезидента потрібно здійснювати виключно в акредитивній формі з розкриттям акредитиву після перетину товаром кордону з одночасною сплатою ПВД.

Заборгованість комерційних структур перед НАК "Нафтогаз" за перше півріччя 2000 р. збільшилася на 2 млрд. грн. (приймаються векселі, не цікавлячись, повернуть вони борги чи ні) (Л.Кучма/ УК 12.10.2000 – С.3). Наприклад, отримано векселів АТ "Інтергаз" на 257 млн.грн., "Барі" – на 80 млн., у той час як їхні статутні фонди не перевищують 20-50 тис.грн!

Ділки тіньової економіки постійно вдосконалюють шляхи та методи скоєння шахрайств з фінансовими ресурсами. За даними НБУ на рахунки типу "ЛОРО" тільки Латвійських банків (банки Литви припинили це шахрайство з 1994 р.) перераховано понад 1,6 млрд.дол. Аналогічна картина і по рахункам такого типу щодо російських банків. Практично 98% усіх надходжень через "ЛОРО" здійснювалися з рахунків фіктивних фірм. Сплата на "ЛОРО" рахунки йде без сплати ПВД, що завдає державі великі збитки. Деякі підприємства продовжують перераховувати валюту за кордон без її повернення.

чому сприяють недосконале законодавство і посадові особи окремих комерційних банків.

Посилення контролю за грошовими потоками у фінансово-кредитній та банківській сферах на початку 2000 року виявило 822 фіктивні комерційні структури і 10 “конвертаційних центрів”, багато махінацій в роботі банків. Наприклад, отримані від незаконних операцій сотні млн.грн., керівники комерційного банку “Слов’янський” перераховували у банки тихоокеанських островів УК від 17.03. 2000, с.4: Знайшли й на “тіньових островах”). Прибутки розподілялися між вузьким колом “своїх” осіб.

У Закарпатті на основі загубленого паспорта було зареєстроване приватне підприємство “Дувас”. Його фактичні власники відкрили кілька рахунків в одному з банків Дніпропетровська. Після цього ділки тривалий час проводили багатомільйонні махінації на ринку нафтопродуктів, не сплачуючи навіть податків. Тільки факт ухилення ними від податків оцінюється у 17 млн. грн. (УК, 17.08.2000/Економіка – с.6).

Необхідно подолати причини, що зумовлюють “втечу” капіталу з виробничої сфери. Не є таємницею, що зарубіжні валютні транші сприяють цьому процесові, бо ця валюта виникає за більшістю в обмінних кіосках і забезпечує вивіз капіталів у твердій валюті (після продажу іноземних товарів за гривні). Отже, необхідна репатріація національних капіталів, які вже кілька років обслуговують іноземні інвестиційні ринки [13].

Обговорення причин інфляції з рядом фахівців підтвердило, що експортні галузі, вивозячи продукцію за кордон, не повертали всієї виручки в Україну. Для розрахунку з постачальниками і працівниками “дома” брався технічний кредит, що привело з самого початку до

величезної інфляції (1993 р.). Після посилення контролю за видачею технічного кредиту виручка від експорту як і раніше поверталася мізерно. Для розрахунків з імпортерами, особливо для оплати за енергоносії, був необхідний потужний емісійний кредит.

Надання емісійного кредиту з його конвертацією у тверду валюту додало “класичних” засобів збагачення ділків з використанням фіксованого курсу національної валюти. При темпах інфляції (індекс споживчих цін) за 1991-2000 рр. у $3,9 \times 21 \times 102,5 \times 5,01 \times 2,8 \times 1,4 \times 1,1 \times 1,2 \times 1,19 \times 1,258$ рази кредит, який був взятий у 1991-1994 рр. і одразу конвертований у тверду валюту, фактично ставав власністю отримувача кредиту: його погашення можна було здійснити у межах сум звичайних відсоткових платежів (к.е.н. В. Білостоцька).

На 1.10.99 підприємства-позичальники були винні державному бюджету 943 млн.дол. за рахунок іноземних кредитів під урядові гарантії. Повертається лише 15% цих зобов'язань, з них грошима - не більше 5 % [14]. Масштаби нелегального експорту капіталу та позабанківського грошового обігу зростають і складають 44,4%, тобто суму 8,6 млрд. гривень неконтрольованої грошової маси [5].

5. Надприбутки і дійсна рентабельність.

Необхідно переглянути проблему всебічного залучення до бюджету надприбутків комерційних підприємств за принципом диференціальної ренти (особливо, у випадках, коли надприбутки мають кримінальний характер) [9]. Історія цього питання пов'язана із “залишком прибутку”, який раніше відраховувався до бюджету.

Відміна цього положення привела до масових порушень в системі фінансів, в тому числі до розвитку джерел тіньової економіки.

Мова йде про величезні суми, які достатні для суттєвого покращення фінансового стану держави.

Початок цьому процесові був покладений запровадженням закону про підприємство у 1987 році. Відповідно до нього високорентабельні підприємства почали володіти вільним залишком прибутку (ВЗП). В 1986 році ВЗП становив близько 45 відсотків усіх платежів підприємств з прибутку до держбюджету України (всього було перераховано до бюджету 13 млрд.крб., в тому числі - 5,6 млрд. у вигляді ВЗП) [9]. Щоб ВЗП, який залишався на підприємстві, не був пушений на приріст зарплати, а спрямовувався на розвиток виробництва, було запроваджено обмеження на фонд споживання, що деякий час утримувало ситуацію під контролем.

Однак, в законі про кооперативи 1988 року обмеження на фонд споживання були скасовані. Цією обставиною скористалася корумпована адміністрація держпідприємств: часто за фіктивними договорами вона перераховувала кошти кооперативам, а ті “робили готівку”. Доходи зростали не усіх, а тільки тих, хто брав участь в розподілі надприбутків. У підсумку відбувся значний перерозподіл доходів, а потім і майна в суспільстві.

Міри протидії подібному розгортанню подій дуже актуальні і здійснювалися в країнах класичного капіталізму, виходячи з того, що надприбуток є ніщо інше як диференціальна рента, яка отримується при кращих умовах праці або специфічних обставинах.

Потрібно методологічно визначитися з дійсною величиною рентабельності продукції. Для цього потрібно зобов'язати Міністерство статистики вести не тільки облік цін виробництва продукції, а і цін її реалізації (к.е.н. В.Білостоцька).

Зараз в Україні склався такий механізм, коли підприємство реалізує свою продукцію за цінами виробника, які, в основному, удвічі менші за ціни реалізації. У 1997 році рентабельність продукції промисловості, яка відстежувалась за цінами виробництва, коливалася в межах 15-30%, тоді як у сільському господарстві, де облік продукції вівся за цінами реалізації, рентабельність окремих видів продукції становила 100-120%. Тільки при визначенні дійсної величини рентабельності продукції можливо використання цього показника з метою регулювання прибутків.

6. Захист власного виробника.

Необхідно в принципі переглянути концепцію захисту власного виробника. В Японії виробництво рису удвічі - втричі дорожче ніж на Філіпінах. Але уряд Японії не допускає на свій ринок рис і ззовні, тому що захищає свого виробника. Україна не продає цукор на Захід, тому що там є власний цикл забезпечення ("А що будуть робити західні виробники?"), хоча собівартість виробництва цукру в Україні може бути нижчою. Україна зацікавлена в тому, щоб не вивозити насіння соняшнику, а переробляти його на наших олійно-жирових підприємствах. Комерційні ж посередники закупували у виробників сировину значно дешевше ніж вітчизняні переробники, чим дискредитували українську переробну промисловість [16].

Встановлення вивізного (експортного) мита на рівні 23% на насіння олійних культур мало позитивні наслідки [17]: у 1999 р. зібрано 2,75 млн.т насіння соняшнику, тобто на 200 тис.т більше, ніж у 1998 р. Виробництво олії збільшилося на 18,2%, маргарину – на 12,2%, майонезу – на 42,7%. Перерахування до бюджету збільшилися

на 25 млн.грн., або на 28%, а з врахуванням давальної сировини – на 77%. На 30% зменшилися внутрішні ціни на олійно-жирову продукцію, у кілька разів зменшився імпорт олійно-жирової продукції. Збільшення виробництва олії та олійно-жирової продукції на вітчизняних підприємствах дало змогу припинити імпорт олії, а імпорт маргаринової продукції за січень – квітень 2000 р. зменшився з 7,5 до 3,7 млн.дол., або у 2 рази (Урядовий кур'єр від 6.07.2000.–С.4.).

Відміна експортного мита, якої прагнуть певні сили, призведе до негативних наслідків: насіння соняшнику буде вивезене, знизиться його експортна ціна в умовах 30% падіння світових цін. Зупиниться робота переробних підприємств, буде втрачено експорт олії, виникне потреба в імпорті сирової олії для забезпечення потреб внутрішнього ринку.

В умовах, коли основна маса вирощеного врожаю скуповується трейдерами, 23% мито є мінімальною межею, яка не дає змоги трейдерам, які тільки на словах піклуються про економічний добробут с/г виробників і держави у цілому, здійснити надмірний вивіз насіння за кордон. При тому, що з 41,4 дол., які трейдери мають сплатити при експорті насіння за ціною 180 дол. за т, 30,1 дол. їм буде повернуто як компенсацію ПДВ (16,7% від 180). Цю частину мита слід розглядати як експортний депозит, і лише 6,3% = 23% – 16,7% вартості експортних партій соняшнику залишається у державному бюджеті як митний податок. Нижча ставка експортного мита була б автоматично перекладена трейдерами на с/г товаровиробників.

Останніми роками відчувався постійний дефіцит олійно-жирової продукції на внутрішньому ринку, тому збільшення експорту сировини цієї продукції слід було б розглядати на шкоду економіці держави і її продовольчій безпеці.

Однак, є протилежний бік проблеми, коли олієпереробні підприємства в умовах забезпеченості сировиною знижують внутрішню ціну на соняшник (наприклад зі 112 дол. за т насіння до 82 дол., хоча собівартість виробництва становить $\approx$ 90 дол.), зтягають термін розрахунків з аграріями за поставлене насіння (УК 26.10.2000.–С. 5). Таким чином, агропідприємці позбавляються вигідного покупця, що веде за оцінкою Асоціації “Сади України” і Української аграрної конфедерації до збитків виробників більше 1 млрд. грн.

В цілому надзвичайно низькі бар'єри входу іноземних фірм на український ринок залишають небагато шансів у конкурентній боротьбі вітчизняним виробникам. Великий неврахований імпорт видно на фактичних обсягах синтетичних мюочих засобів у 200–205 тис.т, що перевищувало дані офіційної торгівлі в 11–12 разів, господарського мила – 40–52 тис. т з перевищенням обсягів офіційної торгівлі в 7–7,5 разів, туалетного мила – 50–52 тис.т з перевищенням обсягів офіційного продажу у 12–13 разів. Навіть цеглу облицювальну та черепицю для престижних будов і котеджів ввозили в Україну з Чехії, Польщі, Фінляндії, Іспанії [1, с.493].

Не зрозуміло, чому 80% медичного обладнання для оснащення лікувальних закладів України імпортується, на що витрачається $\approx$ 200 млн.дол., у той час як відповідне вітчизняне обладнання, яке часто не поступається закордонному ні за рівнем, ні за якістю, не впроваджується за браком коштів (Хто допоможе винахіднику?/УК, 21.09.2000.–С. 9).

Зауважимо, що навіть в разі симетричного захисту внутрішнього ринку (за рахунок впровадження тих самих засобів, що застосовують інші європейські країни) через велику різницю в

продуктивності праці Україна втрачає при ввезенні товарів у 8-10 разів більше робочих місць, ніж її торгові партнери.

Прийняття Закону “Про стимулювання розвитку с/г на 2001-2004 рр.” 18.01.2001 знов погіршило стан вітчизняних нафтопереробників (Ми знову стимулюємо інших/УК, 20.03.01. -- с. 4), тому що імпортери дизельного пального при сезонному ввезенні (з 1.02.по 1.10) звільнялися від сплати ввізного мита і ПДВ. Держбюджет недоотримає $\approx$ 1,5 млрд.грн. податкових надходжень плюс втрати, пов’язані із зменшенням виробництва власних нафтопродуктів. Повторюється ситуація 2000 р., коли завдяки введенню подібних пільг виробництво власного дизпалива зменшилося вдвічі, а держбюджет недоотримав 1,2 млрд.грн.

Експорт металобрухту і відходів кольорових металів процвітає під виглядом давальницької сировини (99%). За 8 місяців 2000 р. з України було вивезено відходів міді та алюмінію, яких ми не виробляємо, на 75 млн.дол. (Л.Кучма/ УК, 12.10.2000.--С.4) і ще й повертається ПДВ. За січень-вересень 2000 р. вивезено 56 тис.т. брухту міді і її т.з. сплавів, 284 тис.т брухту і сплавів алюмінію. За 1999 р. брухту міді та її сплавів вивезено більш ніж на 125 млн. дол., а брухту алюмінію та його сплавів – на 350 млн.дол. Безперервне вивезення кольорового брухту з України привело до дефіциту сировини на підприємствах переробки вторинних міді і алюмінію у високоякісні сплави. Єдиний бар’єр на шляху вивезення злиwkів незрозумілого складу (які ділки почали сплавляти в невеликих печах) - сертифікат якості – так і не був створений, як і недопущення експорту продукції кримінального походження. А сертифікацію продукції слід доповнити нормами сертифікації виробничих

потужностей (у відповідності з міжнародним стандартом ISO-9002) (Сертифікатом по криміналу/ УК, 14.11.2000.– С.8).

Необхідно виробити механізми обґрунтованої протидії тиску на економічну політику і ззовні. Так Європейське співтовариство наполягає на вилученні із Закону “Про металобрухт” статті 12, де йдеться про наше право квотувати вивіз металолому (УК від 4.04.2000. – Уряд: рішення і дії.– с.4). Ми продаємо брухт за значно заниженими цінами. У 1999 р. було відвантажено 54,7% від заготовленої кількості. В той же час з Італії й Іспанії металобрухт взагалі не вивозиться, з країн Східної Європи – 15, Франції та Німеччини – 25%.

Збирання металобрухту набуло у нас небезпечного характеру, коли на брухт розбирають лінії електропередач, конструкції промислових споруд, викопують кабелі, обрізають дроти тощо. Вплинути на цей процес міська влада в регіонах не завжди може – ліцензії на відкриття пунктів приймання металів видають в Києві (Місцева влада/ УК 15.08.2000 – с.4).

Транснаціональні компанії прагнуть завоювати тверді позиції. В цементному виробництві, наприклад, більше прибутків дають азбестоцементні цехи. Французька «Ляфарж» диктує такі умови співпраці: 75% акцій має належати їй, 25% – акціонерам. Крім того, французи ставлять в коло своїх інтересів лише цементне виробництво (азбестоцементне і залізобетонне їх не цікавить). А це означає зруйнувати стрижень національного виробництва (Лідер на фортуна/ УК, 20.11.01.– С.8).

Зародження української вітроенергетики зустрічає іноземний тиск. На програму малоефективних вітроагрегатів USW 56-10 близько 95% коштів пройшло через комерційну структуру, статутний фонд

якої на 99% належить американській "Іст УіндЛТД". За користування ліцензією передбачено сплату роялті протягом 30 років розміром 14% від обсягу реалізації вітротурбін. Ще 3.5 млн.дол. потрібно було сплатити за надані послуги, однак такі послуги не надавались. Це все при умові, що вітчизняні вітроагрегати розробки ДКБ "Південне" мають кращий коефіцієнт використання встановленої потужності. Необхідні кошти на вітчизняні станції не вкладаються і під різними приводами їх намагаються закрити (безліцензійні!), а вітчизняні вітроагрегати знищити (Вітер у дівряві вітрила/ УК, 8.11.01.– С.7).

Потрібно встановити паритетні ціни на промислову та сільгосппродукцію, паливомастильні матеріали, електроенергію, газ, мінодобрива, техніку; підвищити ввізні тарифи на сільгосппродукцію. Проценти на кредити сільському господарству не повинні перевищувати 10-15% річних.

Диспаритет цін на промислову і с/г продукцію, дорога техніка та енергоносії не дають змоги мати прибутки та зміцнювати матеріально-технічну базу. Якщо у 1990 р. ціна трактора Т-150К дорівнювала ціні 57 т озимої пшениці третього класу, то зараз вона збільшилася у такій натуральній оцінці у 6,4 рази. Ціна комбайна "Нива" у 1990 р. – відповідно 45 т і вона збільшилася приблизно у 30 разів. Відповідне співвідношення на 1 т пшениці: 5 т азотних добрив (1990 р.) зменшено по паритету в 11 разів (450 кг добрив); 1,5 т бензину – у 10 разів (150 кг бензину); 2 т дизпалива – у 12,5 разів (160 кг дизпалива). Подібне негативне зрушення спостерігається також з цінами на електроенергію, газ тощо. Крім того додає інфляція. Наприклад, ціни на дизпаливо у березні 2000 р. у 3,8 раза перевищували ті, що були зафіксовані у 1998 р.

Досягненню справедливої оплати продукції сільського господарства сприятиме ситуація, коли власник продукції не продає її одночасно, а зберігає у себе і поступово продає за поточними цінами. У США цей процес реалізується таким чином: держава купує у фермерів продукцію за так званими заставними цінами і зберігає її, а фермер може на протязі визначеного терміну викуповувати продукцію назад і продавати за ринковими цінами [10, стор.32].

У 1999 р. у селян Бобровицького району Чернігівської області прийняли зерно по 280 грн. за т, а продавали по 600-800 грн. [13]. У Бориспільському районі Київської області хлібороби просили прийняти зерно в держрезерв за реальними цінами, а фактично одержали по 230-280 грн. за т із наступним зростанням ціни до 900 грн. з різницею, що потрапила у кішені посередників (УК від 11.05.2000 / Основа піднесення – паритет цін. – С.6)

У 1999 році комерційні структури за кожен позичену селянам тону бензину вимагали 10–12 тонн зерна. Скуплений за безцінь хліб швидко опинявся за межами України. За останні три місяці 1999 року лише через столичну митницю 102 фірми переправили понад 3 млн.т пшениці (Хрещатик, 26.05.2000/Хлібний бунт – стор.5). Захід знову дізнається, як Україна саме себе поставила у скрутне становище: спочатку продавали пшеницю іноземцям за 70-80 дол. за т, а потім в тих самих іноземців купували за 115-120 дол. Таке "хазяйнування" в масштабах України призвело до збитків на мільярди доларів.

У 1999 р. за межі України вивезено $\approx$ 5 млн.т якісного зерна за низькими цінами (варіант експорту, який вигідний лише окремим бізнесменам) (Урядовий кур'єр від 14.03.2000. – с.8). Але згодом доводилося закуповувати зерно самим (у Польщі, Угорщині, Казахстані) за значно вищими цінами і, крім того, допускати

використання борошна “середнього” гатунку (включаючи фуражне зерно) для вироблення хліба для споживання населення.

З іншого боку, і керування тільки адміністративним шляхом може завдати велику шкоду: ТОВ “Землевласник” уклінно благав аграрне керівництво дозволу на реалізацію гороху по 200 грн. за т., а йому з Кіровограда загили по 650 грн. і не менше. Покупця за таку ціну не дочекалися, а горіх тим часом пропав (“Артеміда” у ролі Деметри/ УК, 24.11.01.– С. 7).

Необхідно чітко виписати всі умови взаємодії між виробником зерна і державним агентом застави, права і обов’язки сторін (Шпичак О. Зерно за заставними цінами/ Урядовий кур’єр від 3.08.2000.– стор.4). Виробник зерна має завчасно знати, скільки він повинен сплатити за доробку та зберігання. Ці тарифи мають лишатися стабільними на весь термін застави. В разі падіння ціни на внутрішньому ринку нижче заставної ціни різницю в цінах покриває бюджет (США).

Не вирішене питання про відсоток оплати кредиту. В США товаровиробник сплачує за кредит 5–7%, а в Україні навіть при пільгах (Постанова КМ від 21.07.2000 р. № 1141) вони будуть у 3–4 рази більшими. За таких умов сплата % за кредит, коли товаровиробник забирає заставлене зерно для продажу, повинна компенсуватися державою.

Комерційні структури завозять калійні добрива з країн СНД за ціною 600 грн. за т, в той час як вітчизняна (калуська) калімагnezія коштує 414 грн. і не поступається за якістю (Калійні добрива вкрай потрібні Україні/УК, 19.12.2000.– С. 5). Зараз бартерна система позбавила підприємства виробництва добрив обігових коштів,

необхідних для оновлення виробничих потужностей, запущених в дію тридцять років тому.

Раніше в Калуші випускалося 300-350 тис.т гранул родючості (калій-магнезії), сотні тис.т технічної солі, хлору і магнею. Дотація від держави щорічно становила кілька млн.руб., а потреби с/г України в калійних добривах ≈ 1 млн.т (речовина "К20"). Зараз цифра забезпечення на рівні 70 тис.т і дефіцит калійних добрив автоматично веде до зниження урожайності. Програма розвитку калійного виробництва на 1996-2005 рр. досі не затверджена. Висновки очевидні: калузькі хіміки просять кредит в 10 млн.грн.з відтермінуванням виплати на 5 років під нормальний відсоток.

Дуже значні економічні втрати для населення і держави від монополії спекулянта на ринках с/г продукції взагалі (Гаряча тема/ Урядовий кур'єр від 21.07.2000.— стор.4.). Ціни на переважно більшість харчів на ринках Києва не мають тенденції до зниження. "Дари садів та городів" ми купуємо переважно не в селян, а з картонних ящиків стандартних розмірів. З цих ящиків вже перекуплений і розфасований у належному місці товар одного хазяїна (яка ж тут позиція Антимонопольного комітету?) продають десятки і сотні найманих безробітних громадян. Офіційне ж керівництво ринків, не займаючись, як колись, власноруч заготівлею с/г продукції, "хазяйнує", особливо не докладаючи рук, за рахунок офіційних ринкових зборів, а більше "неофіційних" презентів. Після цього селянину залишаються злиденні копійки, а покупцю товарів – нові цінові витки.

7. Система оподаткування і надходження.

Необхідно розробити методи та схеми диференціювання ставок податків і зборів на основі багатофакторного аналізу. Наприклад, у США ставка оподаткування прибутку була диференційована за величиною прибутку [22]: прибуток (звичайний дохід) фірми у 0–25 тис.дол.мав ставку податку 15%, 25–50 тис. – 18%, 50–75 тис. – 30%, 75–100 тис. –40%, 100 і більше тис. – 46%. Без сумніву, прогресивна шкала ефективно захищає малий бізнес за рахунок великого.

Відповідно із Законом США 1986 р. ставки оподаткування прибутку корпорацій становили (Фінанси України, 2000 р.№ 3.–с. 66):

Оподатковуваний прибуток	Ставки податку, %
0 – 50 тис. дол.	15
50 – 75 тис. дол.	25
75 – 100 тис.дол.	34
100 – 335 тис.дол.	39
335 і більше	34

Для сімейних платників податків з 1993 р. ставки оподаткування становили:

Оподатковуваний прибуток	Ставки податку, %
0 – 36,9 тис. дол.	15
36,9 – 89,2 тис. дол.	28
89,2 – 140 тис.дол.	31
140 – 250 тис.дол.	36
250 і більше	39,6

У чинному законодавстві України диференційований підхід фактично нівельований, тобто відсутній адресний підхід до розв'язання проблем кожного підприємства, котрі відрізняються фінансовим становищем, рівнем виробництва, соціальною значимістю. Апологети такого підходу фактично апелюють до спрощення процедури нарахування податків.

Доцільно ввести податок на майно громадян, які мають його у значних обсягах, а також податок на майно підприємств з врахуванням їх рентабельності. Ці податки можуть додати у бюджет за оцінкою [9] порядку 1 млрд.грн. Перенести тягар оподаткування з товаровиробників на споживачів дорогих товарів та послуг, тобто на набір матеріальних благ, споживання яких не зумовлено необхідністю простого виживання [23].

Необхідно відновити у повному обсязі рентні платежі у бюджет за добуток нафти і газу. Вони залишалися в "Укрнафти" повністю, а за газ перераховувалися у бюджет тільки частково. Оцінка збитків $\approx 0,7$ млрд.грн. щорічно [9].

Зокрема пропонується підвищити ставки рентних платежів з \$3 до \$19 за видобуток тони нафти, та з \$5 до \$21 за видобуток 1000м^3 газу, тобто повернути стан цих платежів 1995 р., що може додатково поповнити бюджет України на суму більше ніж 1 млрд.грн., адже собівартість видобутку газу становить близько \$10 за 1000 м^3 при ціні споживання \$83, а собівартість нафти – \$24 при ціні споживання приблизно – \$100 за тону. Треба також досконало вивчити причини несплати цих рентних платежів.

Однак, Законом "Про державний бюджет України на 2000 рік"(Урядовий кур'єр від 14.03. 2000 р.) встановлюється, що нафтогазодобувні підприємства (крім Чорноморнафтогаз) вносять до

Держбюджету рентну плату за нафту у розмірі 17,34 грн. за т та 28,9 грн. за 1000 м³ природного газу, тобто рентна плата зберігається, а фактично зменшується на величину інфляції гривні.

Необхідно розповсюдити практику рентних (акцизних) платежів на інші високорентабельні продукти: електроенергію, окремі види прокату, окремі марки вугілля, імпортований бензин тощо. Мільярдні надприбутки цих виробництв зникають через посередницькі структури. Потрібно також переглянути деякі пільги на експорт, які стимулюють вивіз капіталу і коштують бюджету за оцінкою д.е.н.Ю.Архангельського 5–7 млрд. грн. за рік.

У той час як держава закупувала нафту за кордоном за світовими цінами, її продавали комерційним структурам за цінами у кілька разів нижчими. Відомі чотири-п'ять трейдерів тримають ціни. Це і є зловживання і корупція – серед білого дня обкрадають країну на сотні млн! (Л.Кучма/ УК, 12.10.2000.–С.3).

З метою одержання стабільних доходів, що не залежали б від інфляційних процесів, ставки податків за використання природних ресурсів доцільно прив'язати до вільно конвертованої валюти: долара або євро (як акцизи та рентні платежі) (к.е.н. В. Білостоцька).

Не втрачати реальних можливостей надходження у бюджет, які іншим чином стають джерелом збагачення комерційних посередників. Так, ціна на установку телефону визначена за собівартістю в розмірі 250 грн., що призвело до появи черзі в 3 млн.чол. [27]. Одночасно на комерційних підставах ціна установки перевищує 500 дол., тобто майже 3000 грн. Ця різниця йде в приватні руки, які не мають практично відношення до послуг зв'язку. Не дивно, що “Укртелеком” хочуть приватизувати, а величезні доходи привласнювати. Більш розумно було б замість комерційної ціни встановити, скажімо, 1000

грн. за номер, а отримані додаткові кошти направити на розвиток телефонної мережі і на поповнення бюджету.

Розглянемо питання поповнення бюджету від ринків. Чому, наприклад, всі ринки у Дніпропетровську внесли до міського бюджету лише 2 млн.грн. ринкового збору за 1999 рік, а розташоване в області місто Кривий Ріг удвічі більше? Не тому лі, що базарна оаза Дніпропетровська віддана комерсантам, які вранці “офіційно” скуповують оптом продукцію селян з метою її перепродажу. Самі ж селяни як продавці витіснені на узбіччя міських вулиць (З картоплею? За ворота!/. Урядовий кур`єр від 14.03.2000.–С.9).

Проблема необхідного контролювання виробництва та обігу алкогольної та тютюнової продукції.

Фальсифікація алкогольних напоїв лишається найпопулярнішим видом незаконної продукції, що реалізується на оптових ринках. У 1999 р. вироблено і реалізовано 21,8 млн. декалітрів лікеро-горілчаних, 1,1 млн. – коньяку та 9 млн. – виноградних та плодоягідних вив. Приблизно 12 млн. декалітрів а.п. реалізується у тіні, не підживлюючи бюджет. Це у прямому значенні слова отруйне зілля. Лише за даними Мінохорони здоров'я у 1999 р. внаслідок отруєнь алкоголем в Україні загинуло 8607 чол. (Алкоголь на терезах тверезості/УК, 23.09.2000.–С.5).

До 1990 р. в Україні налічувалося 293 оптових бази та 21400 роздрібних підприємств реалізації алкогольної продукції (а.п.), а за кілька років їх вже стало відповідно понад 8 тис. та майже 123000, тобто збільшилося у 27 і 6 разів відповідно. Відомо, що при меншій кількості підприємств контроль за якістю ефективніший.

У 1992 року в Україні було знято державну монополію на торгівлю алкогольними виробами. П'яні гроші, які раніше йшли до

держбюджету, пішли навпростець до кишень нових капіталістів, oprіч того до українських родин ринувся сморідний потік сурогатних горілок та коньяків. Люди почали труїтися не десятками, а вже тисячами. У 2000 році внаслідок таких отруень загиніли близько 10 тисяч чоловік. А скільки від питва народилося дебільних діток, скільки розбилося автомашин, скільки порізано і пограбовано перехожих! Лише у країні тотального беззаконня можлива пиятика у т.з. “тротуарних кафе під відкритим небом”. (Урядовий кур’єр, 12.05.01.– С.5). Можливо потрібна спеціальна постанова Верховної Ради та Кабінету Міністрів. Повинна відтворитись робота товариств тверезості. Глави усіх наших церков мають прийняти спільну відозву до народу з цього приводу. Треба заборонити алкогольну рекламу і суворо карати отруювачів народу.

Серед питань удосконалення податкового законодавства фахівці пропонують перенести обов’язок по сплаті акцизного податку (АП) з підприємства-виробника на роздрібного продавця алкогольної продукції (УК, 31.08.2000/ Чому “випаровується ” алкогольний акциз – с.4). Тоді уникне затоварювання складів заводів – виробників готовою продукцією внаслідок неможливості її реалізації через відсутність коштів для сплати АП. В той час як дешева нелегальна продукція, з якої не сплачується АП, вільно потрапляє на ринок. Експертна оцінка можливого надходження до бюджету становить 8,5 млрд.грн. Натомість у 1999 р. до бюджету від продажу алкогольної продукції надійшло лише 682 млн.грн.

Сьогодні десятки виробників лікєро-горілочної продукції Укрспирту і Укрсадвинпрому використовують виробничий потенціал лише на 15-17%. Одна з причин – акцизний збір. Після підвищення його ставки з 1.11.2000 р. до 16 грн. за 1 л. абсолютного алкоголю

оптова ціна 0,5 літра горілки становить 5, 3 грн., а роздрібна – 6 грн. (УК 11.10.2000.–С.9). Разом з тим напівлегально на ринку пропонується у величезних кількостях горілка за оптовою ціною до 3,5 грн. (тут є і тіньова, контрабандна і фальсифікована). За умови, що акцизний збір з 0,5 л горілки становить 3,2 грн, а мінімальний ПДВ – 0,8 грн., цілком очевидним стає процес демпінгу її ціни. Ясно, що у офіційного виробника багатократно вища якість і може бути насправді нижча ціна з одночасним збільшенням податкових надходжень.

Якщо взяти середньоєвропейський рівень споживання 9 л. абсолютного алкоголю на душу населення, то отримані у 1999 р. 682 млн. акцизного збору становлять лише 10% від реально можливих. Для цього потрібно оплату акцизного збору “переадресувати” оптовому реалізатору лікєро-горілкової продукції.

Громадяни України споживають щороку 75 млрд.шт.сигарет, тоді як виробляється 54 млрд. В наслідок контрабанди держава втрачає щороку до 1 млрд. грн., отримуючи на конфіскатах 100 млн.грн. На думку голови Держдепартаменту регулювання виробництва та обігу алкоголю і тютюну Мінфіна В.Гончарука, держава мусить гранично жорстоко контролювати ті сектори. Йдеться про відновлення інституту державних уповноважених на всіх підприємствах, що виробляють тютюн та алкоголь.

Право накладання арешту на майно за несплату податків і борги використовується податківцями іноді таким чином, що виробництво стає неможливим (спробуйте знайти підприємство, на якому не висять хоч би якісь борги!). На ВАТ “Втормет” Кам’янка-Бузького району Львівщини наклали арешт на гідропрес і мостові крани (підприємство мало борг перед бюджетом 47 тис. грн.). Виробництво зупинилося. Заарештоване обладнання вартістю 2,5 млн.грн. було продано з торгів

за 79 тис.грн! Сотні робітників опинилися на вулиці. Це є зразок порушення законів України, тому що арештові підлягає майно підприємства, котре не задіяно у виробничому циклі (наприклад, готова продукція).

Інший приклад – “Львів-прилад”, де було накладено арешт на трансформаторну підстанцію. В результаті – параліч виробництва важливої оборонної продукції (автоматика енергетики, металургії, хімічної промисловості). Виробничий корпус продано за 390 тис.грн., тоді як його балансова вартість 2,3 млн.грн. Реалізацію майна вказано здійснювати через Фонд “Професіонал” та професіонку працівників державної податкової служби. Ясно, що це є зразок лукавих торгів на користь деяких спритних податківців!

8. Вартість землі, земельні ренти.

Необхідно включити вартість землі до складу аграрного виробничого капіталу. Тоді вартість відповідної валової продукції зросте майже у 2,5 рази, а нинішня грошова оцінка землі зросте у 20-30 разів [7]. Таке зростання вартості продукції потрібно вводити поступово з метою недопущення зменшення платоспроможного попиту населення.

В програму розвитку аграрного сектора необхідно впровадження геоінформаційних систем, сучасного державного кадастру землі, її природних ресурсів, пов’язаного із землею нерухомого майна. Впровадити дійові земельно-реєстраційні системи, які гарантуватимуть правовідношення в цій сфері, реалізують комплексні екологічно та економічно обґрунтовані землевпорядні схеми та проекти розвитку всіх адміністративних територій, кожного

населеного пункту, кожного існуючого землекористувача (товаровиробника). Необхідно взагалі оцінити національне багатство, встановивши реальну і справедливу ціну землі з оглядом на світові ціни [20].

Ринок землі можливий лише за об'єктивної оцінки вартості землі. Нині вона обезцінена і товаром не може бути [21]. Як і заставою для отримання кредиту, оскільки земельним законодавством таке право не передбачається. Пропозиція землі як товару сьогодні перевищує пропозицію грошей. Це означає падіння ціни на землю. Так, у Вінницькій області виявлено 170 фактів купівлі гектару землі у селян за 350-600 грн. (350 грн. за гектар чорнозему/ УК 11.10.2000.– С.2). Подільські ґрунти кращі, ніж у Німеччині, а там гектар коштує $\approx$ 45 тис. дол., тобто приблизно в 500 раз дорожче.

Відносно куплі-продажу землі Генрі Джордж (кн. "Прогрес і бідність", 1879) висловлюється негативно: населення землі зростає, а межі території не змінюються і тому земельні власники отримують все більшу і більшу ренту. У світі продається–купується 0,5-1% усієї площі землі, а застава землі не означає її купівлю–продаж. Кредитор (банк) зацікавлений не в самій заставі, а у поверненні кредиту, в самій гарантії повернення грошей. Англійський економіст, директор Лондонської Ради по земельній політиці Фред Харісон вважає використання землі у якості застави неефективним. Для банківських воротил це легкий спосіб захисту своїх грошей. Він не пращує на селянина.

Комерційні банки з іпотечною ліцензією, які надають кредити під заставу нерухомості – землі, будов, існують в багатьох країнах. Часто вони надають ссуду не грішми, а заставними паперами (ЗП), тобто цінними паперами (ЦП) навіподобу облігацій, які випускаються

іпотечними банками і забезпечені всією знеособленою масою земель, що в них заставлені. Заставні облигації приносять певний % річних, мають обіг на ринку ЦП і слугуватимуть предметом спекуляції.

В наших умовах клієнти банку, селяни, що надали землю під заставу, самі повинні реалізовувати ЗП і, звичайно, за курсом нижче номіналу: у короткий термін (відповідно початку с/г робіт) на ринок ЦП масово надійдуть ЗП і їх ціна різко впаде. Селянин (будь то і фермер), який отримав кредит в ЦП номіналом у 1000 грн., зможе реалізувати ЦП всього лише за 100-200 грн. готівкою. Такий приклад знецінення ЦП ми мали спостерігати на прикладі ваучерів. Повертати ж кредит селянину доведеться повністю 1000 грн. та ще з відсотками. Селянські паї і навіть господарства підуть з молотка, а банки стануть володарями земельних ділянок [21].

Держава також програє, тому що рятуючи сільське господарство від повного краху, воно змушено буде викуповувати ЗП бюджетними грошми. Тобто розраховуватися буде платник податків, а виграватимуть, поперед усього, банки, які практично створять собі мільйони з повітря. Тому операції із земельними кредитами вкрай небезпечні і потребують найсуворішого контролю (який зараз і у баченій перспективі забезпечити в Україні неможливо).

Хоча узаконено різні форми власності на селі, насправді все відбувається інакше. Є випадки, коли за земельний пай у 4-7 га дають ... по відру вівса за гектар! 99,9% селян усунуті від конституційного права розпоряджатися й володіти засобами виробництва. (Лобас М., директор міжнародного концерну «Агропромінвест-інтернешнл»/ УК від 31.07.2001.– С.9). Районні адміністрації іноді закривають очі на таке кричуще порушення закону.

Розглянемо питання удосконалення земельних рент у сільському господарстві.

Проблема земельних рент зачіпає віддачу земель у лісгосподарському, рибному виробництвах, а також при видобутку корисних копалин, місцевих будівельних матеріалів та іншому природокористуванні. Викладемо у цьому відношенні слушні пропозиції голови комітету з питань земельної реформи Асоціації фермерів України к.е.н. О.Коваліва [20].

За використання одного га української ріллі до бюджету сплачувалося порядку 12-13 грн., тобто стільки, скільки коштує відро картоплі на ринку. Така ціна дуже низка. Насправді земельних рент має бути декілька. Перша – це плата за природну родючість землі відповідно частці результату за рахунок енергії сонця, ґрунту, води (на відміну від енергії праці, солярки, гербіцидів). Цю частку прибутку повинен сплачувати кожен, хто використовує землю: чи власник, чи орендар з врахуванням природнокліматичних умов. Ця рента пов'язується з єдиним земельним податком.

Друга рента – плата за власність на землю, яку сплачує орендар землі орендодавцю і не сплачує власник землі. Ця плата має бути не нижчою ставки банківського процента. Бо якщо ви купили землю, то вона має давати прибуток не менший, ніж коли поклали б ці гроші у банк під відсотки. Ця плата визначає ринкову вартість землі. На величину другої ренти впливають різноманітні чинники: розміщення ділянки до ринку збуту, можливе її поліпшення та ефективніше використання тощо.

Третя рента – додаткова винагорода за господарське ставлення до землі працюючого господаря, а не начальника над землеробом чи тваринником (Господар встає раніше, вчасно виконує відповідні

роботи, додатково підживлює посіви, знищує бур'яни тощо). Наприклад, при потенційній родючості землі 30 ц зерна з га одержані фактично 40 ц/га дають додатково 10 ц і мають повністю залишатися товаровиробнику за додаткову працю без оподаткування.

Четверта рента – монопольна. Вона утворюється внаслідок продажу продукції за монопольними цінами, які можуть відрізнятися від фактичної вартості, включаючи затрати праці, прибуток та ренти 1-3, і може виникати, з одного боку, в умовах захисту власного виробника, а з іншого, – в умовах вільного доступу з-за кордону іноземної продукції.

9. Сервіс населення.

Необхідно створювати дійсний сервіс.

Коли підприємець прибуває з продукцією до міжнародного автомобільного пункту переходу Краківець, то безконечна гонитва за всілякими дозволами (він, наприклад, повинен їхати з пробною партією продукції харчування до Львову і назад) веде до запитання, чому відповідні служби не працюють безпосередньо на місці (УК 26.10.2000.– С.7) і чи не буде він наступного разу десятою дорогою оминати цей найсучасніший пункт пропуску?

Комерційні структури – власники автотерміналів прагнуть отримувати максимальний прибуток, беручи з моменту придбання машини 35-40 ДМ, у той час як у багатьох країнах плата за обслуговування на терміналах починає нараховуватись тільки на другу добу перебування зі оплатою від 13 до 20 ДМ (Там же – С.9).

Схема обслуговування клієнтів Київтепломережі (КТМ) за останній час значно ускладнилася: численні департаменти, наладки,

обліковці, пломбувальники оточили клієнта-платника (Чи не в тому основна причина зростання тарифів?). Щоб включити тепло, треба три-чотири рази оббігти усі ці установи, збираючи “візи”, “погодження”, “дозволи”. Чи не за рахунок підвищення тарифів побудована відповідна дев’ятиповерхова споруда з граніту, мармуру за “європейським” стилем (вул. Горького, 29. – УК № 4, 11.01.2001.– С.5)?

Хитра арифметика, коли при зупинці вашого автомобіля біля тротуару з’являється “робоче місце” і потребує платню (по суті рекет), а при необхідності зателефонувати вам продають спеціальну картку, ціною більше 14 грн. (дешевше нема!), повинна бути призупинена. (Хитра арифметика/ УК № 25, 9.02.2001.– С.5). Держава прокладає кабелі, будує АТС, а гроші беруть інші (облтаксофони).

Потрібно запобігати неякісній рекламі.

Телебачення постійно рекламує бульйонні кубики “Магі”, “Галина Бланки”, “Смак” тощо. Однак, існуюча система сертифікації не забезпечує контролю якості імпоротної продукції, тому що вона перевіряє (якщо це здійснюється) лише за трьома показниками: важкі метали, пестициди і мікроби, – що зовсім не є свідомством корисності продукції. В результаті 2/3 (!) імпортних продуктів не відповідають українським стандартам на безпеку (імітуючи домішки, глютамат натрію тощо), на калорійність, зміст білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мікроелементів тощо (Крикунов С. – Київське товариство споживачів “Гідність”/УК, 5.10.2000).

10. Процеси приватизації.

Необхідно переглянути концепцію приватизації. Сучасна власність у розвинутих країнах переважно корпоративно-групова. Поняття виробництва на основі приватної власності віддзеркалює стан справ XIX століття. Наприклад, чисто приватний капітал виробляє у США тільки 4% ВВП.

Відносини власності, тобто правові відносини, ніколи не повинні бути вище виробничих відносин, а повинні бути у кращому разі адекватною формою їх відображення. Виробничі відносини – це матеріальні суспільні відносини, тобто такі, що виникають і функціонують незалежно від суспільної свідомості. Тому у структурі суспільних відносин вони є первинними [1, с.269].

Що стосується вітчизняної практики приватизації, то виявляється, що це була не приватизація, метою якої є суспільно корисний ефект, а гігантський перерозподіл багатства на користь збагачення мізерної частини нації при одночасному зубожінні гігантської маси населення. Необхідно повернути до державної власності пакети акцій, власники яких не виконують інвестиційних зобов'язань, не платять податки, не розраховуються з Пенсійним фондом [13].

Реструктуризація підприємств повинна передувати їх приватизації. В умовах насування банкрутств реструктуризація – це спосіб врятування підприємств зі спадом результатів діяльності, втратою традиційних ринків, проблемами з показниками ліквідності. В країнах СНД реструктуризація підприємств здійснювалася вже після проведення їх акціонування (приватизації). Як вважають експерти Українського товариства фінансових аналітиків [24], це

ускладнило сам процес приватизації порівняно з іншими східноєвропейськими країнами. Зокрема порівняно зі Східною Німеччиною, де реструктуризація стала однією з умов підготовки підприємств до приватизації. Така практика дозволила б запобігти роздрібненню власності між членами трудового колективу і дала б можливість залучити більше інвесторів, зберегти достатньо високу вартість підприємств (що важливо для справедливих умов їх продажу).

На практиці цей процес виглядає інакше. Так, колектив птахорадгоспу «Родники» (Миколаївська обл.) запропонував програму виведення підприємства з кризи (1998 р.). Однак, арбітражний суд оголосив його банкрутом і почала працювати ліквідаційна комісія під головуванням юриста банку «Аваль». При балансовій вартості комплексу 36,2 млн. грн. він був оцінений без представника підприємства в 518 тис.грн. і проданий ЗАТ «Аваль-Еталон», що є дочернім банку «Аваль». А це є 24 птахоферми, механічні майстерні, тракторний парк, адміністративний будинок, котельня тощо. В акт не включено 177 об'єктів балансовою вартістю понад 20 млн. грн. І ці шалені успіхи банку «Аваль» не є грабунок серед білого дня? Півтори тисячі акціонерів і держави, тому що підприємство було у державній власності (Фрейдіна Н. та ін. Банкрутство по-авальськи/ УК, 4.12.99.– С. 12).

Взагалі, до приватизації, наприклад, до приватизації гірничодобувних підприємств “Укрсіль”, треба підходити без поспіху. На даному етапі державні підприємства галузі підтримують бюджет краще, ніж буде виручка від їх приватизації. Враховуючи соціальні та екологічні аспекти, приватизація цих підприємств передчасна [25].

Кримський содовий завод забезпечує 90% соди, що використовується в Україні. Дехто бажає шляхом продажу його контрольного пакету акцій залатати дірки у бюджеті (Зона особливого господарювання/УК, 28.09.2000.–С.5). А що далі? Заволодівши контрольним пакетом, іноземці можуть просто скупити всю нашу продукцію за низькими цінами, продати її на світовому ринку за більш високими, фактично викачавши з України реальні капітали. А потім новий власник перетворить наші виробничі потужності на звичайні складські приміщення.

Колективи підприємств цементної промисловості України покладали спочатку на зміну форм власності великі надії. Після приватизації підприємств інофірмами Франції, Нідерландів, Кіпра, Німеччини контролюється 35% виробництва українського цементу. Однак, закордонні інвестори не внесли жодних грошей в розвиток підприємств шляхом впровадження енергозберігаючих технологій (Долженко Г. У замкнутому колі/ УК 12.09.2000.–С.4). Як наслідок, галузь опинилася у замкнутому колі: цемент не купують тому, що на ринку завдяки зусиллям перекупників є значно дешевший, а запровадити енергозаощаджуючі технології немає коштів.

Наведемо приклад наслідків приватизації Санкт-Петербурзького порту. Якщо у 1992 р. трудовий колектив отримав 51% акцій (народна приватизація), а держава 49%, то сьогодні на руках у трудового колективу тільки 3% акцій, усі інші в людей викупили спритні ділки (УК, 5.09.2000.– С.8). Банківська компанія HSBC придбала англійський порт Харвіч за 128,3 млн.дол., а через кілька місяців перепродала його за 160 млн. Обидва ці факти красномовно свідчать про те, що в наш час цілі порти можна використати як товар для отримання швидких прибутків.

Необхідно підвищити контроль з боку держави за станом справ в реформованих господарствах, де керівники порушують статутні норми, ігнорують представницькі і ревізійні органи, перешкоджають проведенню перевиборів правління і голів. Користуючись правовою необізнаністю рядових працівників, а також недосконалістю законодавства, деякі керівники незаконно стають фактичними власниками підприємств. Таким чином відбувається не з'єднання працівників із засобами виробництва як співвласників, а розкол суспільства на клас капіталістів і клас безправних пролетарів, що веде до наростання соціальної напруженості в трудових колективах, а зрештою – до спаду виробництва [1, с.313].

У багатьох колективних господарствах протоколи зборів з розподілу акцій між працівниками істотно відрізнялися від тих, які подавалися до Фонду держмайна (Замість інтеграції – конфронтація/УК, 26.09.2000–С.5). Приміром, у КСП “Колос” села Ружичанка Хмельницького району на зборах акції комбінату хлібопродуктів були розподілені між 50 селянами. Та в протоколі до Києва в списку залишилося троє, двоє з яких є мертві душі (Там же).

Анкетне обстеження і інтерв'ювання керівників, менеджерів і фахівців свідчить, що в більшості випадків вони незадоволені органами державного нагляду (бюрократизм чиновників, безліч перевірок тощо). Вони відмічають той факт, що ніхто ними не керує, не координує і не контролює з одного центру. Хоча умови кризи потребують ввести тимчасовий режим суворого інвестиційного контролю як в державному так і недержавному секторах економіки, в т.ч. за цільовим використанням амортизаційних коштів. В інтересах держави необхідно відновлення системи народного контролю, створення дієвої системи телефонів довіри.

З 1995 р. в Україні здійснювався Проект приватизації землі та реорганізації КСП Міжнародної фінансової корпорації (МФК) на запрошення уряду України (Проект завершується/ УК від 16.08.2000.– С.3). Загалом МФК інвестувала в економіку України 40 млн.дол. Фахівці проекту надали допомогу у реорганізації 86 КСП, понад 55 тис. колишніх членів КСП отримали у користування 240 тис.га землі. Наслідком роботи проекту стала модель реорганізації КСП на основі приватної власності на землю та майно. У рамках проекту здійснювався моніторинг соціальної думки. Масова прискорена реорганізація КСП на початку 2000 року поки що не виявила позитивного впливу на ставлення власників земельних часток до реформ взагалі і до реорганізації зокрема. В багатьох господарствах реструктуризація мала формальний характер, сам процес відбувався не прозоро і не демократично. Лише половина опитаних мала змогу на власний розсуд розпорядитися своєю часткою землі і майна.

Ось про що говорить американський латифундист Джон Крістан: “Ви хочете інвестувати величезні асигнування в ідею фермерства, що народилася двісті років тому у США і померла від старості природною смертю? Придивіться краще, Америку годує не фермер, а великоземельний кооператив”. Про це свідчать і статистичні дані.

З 1920 по 1970 роки кількість ферм у США скоротилася з 6,5 млн. до 2,9 млн. Збільшується питома вага продукції, яку виробляють великі господарства. Така ж закономірність виявляється й у країнах Заходу (к.е.н. Федорко М. Якою бути “земельній конституції” України.– К.: 23.08.2001.– С. 3).

11. Проблеми енергетики.

Чинники ситуацій, коли генеруючі компанії не можуть виробляти електроенергію, іноді полягають у тому, що головний потік коштів, які збираються зі споживачів, не потрапляє до виробників. Між першими і другими стоять корпорації, комерційні структури, які “розмивають” гроші тих, хто сплачує за спожиту енергію.

Наприклад, державні обленерго перераховують виробникам від 40 до 70% коштів, отриманих за реалізовану електроенергію. Приватизовані збирають зі споживачів набагато більше грошей, але виробникам повертають не більше 7% цієї суми (Хрещатик, 26.05.2000/Енергетичні вампіри – с.6). Тобто решта коштів в обсязі 150-300 млн.грн. залишається в повному розпорядженні комерсантів. Яким же чином генеруюча компанія вироблятиме електроенергію, якщо до неї не доходять кошти?

“Нафтогаз України” віддавав фірмам газ без оплати на мільярди гривень. Так звані “торгові доми” залишали фінанси в себе на рахунках, а з тими, хто видобуває газ чи постачає його за імпортом, розплатувались торговими зобов'язаннями, знеціненими векселями, а не живими грошима, тобто нарощували державну заборгованість. Всі ці папери коштували набагато менше, ніж декларувалося: те, що скуповувалось за 10-15% від номіналу, безпорадним виробникам продавалося за всі 100%. Різниця залишалася в кишені тих, хто працюював у цих торгових домах. Схема, яка спрямовується на усунення посередницьких структур, передбачає, по-перше, аукціони, а по-друге, грошову передоплату (Хрещатик, 26.05.2000).

Що стосується нафти, якої видобувається в Україні близько 3 млн.т, то ця кількість розподілялася між окремими комерційними

структурами за ціною 80 дол. за т. Це значно нижче від ринкової, що становить як показав аукціон, приблизно 150 дол. Різниця (майже 100%!) залишалася в кишені тих корпорацій, які мали привілейоване право – за умов ручного розподілу на рівні уряду – отримати величезні обсяги дешевої сировини за рахунок держави (точніше пограбування держави).

Іноземні інвестори далеко не завжди виконують свої обов'язки. Так, британська компанія “JP Kenny”, які належить 49% акцій Полтавської газонафтової компанії (ПГНК), замовляла товари і послуги у третіх сторін (за кордоном). Поставки товарів та надання послуг британці називають інвестиціями. Але інвестиції мали б приводити до збільшення обсягів виробництва, а насправді відбулося зменшення видобутку енергоносіїв. Проведення пошуків і розвідки вуглеводів виконані лише на 3%. Нафта і газ ПГНК нині все йде лише на експорт. Британський директорат пояснює експортування українських вуглеводів заборгованістю за попередні поставки (Рудич В. Інвестори Україну не обминають/ УК від 30.08.2001.– С. 8).

Якщо взяти коксівне вугілля, то багатьом посадовим особам було дуже зручно й вигідно мати причетність до розподілу цього дефіцитного ресурсу. Саме тому він продавався за ціною 22-26 дол. за т в той час, як його реальна вартість 45-50 дол. Ясно, що цю різницю ні держава, ні шахтарі не отримували. Ціна споживання тони енергетичного вугілля населенням становила у 1998 р. $\approx$ 140 грн. при початковій ціні виробника 35 грн. Помилка не в тому, що державний вплив на енергетику надто великий (як вважають МВФ і Світовий банк), а в тому, що цього впливу майже взагалі немає. Немає жодної країни, яка б не встановлювала державне регулювання у природній монополії (якими є обленерго), і держава повинна бути гарантом того,

що до обленерго надходитиме лише та частка грошей, яка нараховується за збут електроенергії, а решту отримуватимуть виробники.

12. Екологія.

Необхідно підтримувати екологозахисні проекти.

12.1 На території Києва у 1989 р. було створено державний ботанічний заказник “Лісники” біля селища Чапаївка, який має велике історичне і культурне значення. Наперекор цьому рішенню практично всі придатні землі пізніше були роздані під городи. Управління екобезпеки, громадськість Києва не було проінформовано про будівельну діяльність на 183 будинки посеред заповідної території, що означає її повне знищення (УК 25.10.2000. – С.10).

З іншого боку, вся заплава р.Віти, до якої належить територія, є зоною інтенсивного хімічного забруднення двома монстрами – міськими звалищами (полігони №№ 1, 5). Кількість нітратів у водних горизонтах перевищувала гранично допустиму у 104 рази. Окрім того, поблизу в урочищі “Сірякове” поховані відпрацьовані радіоактивні ізотопи з шести областей України, звідки іде неконтрольований витік радіації. Тобто заплава Віти в околицях Києва має найвищий рівень хімічного забруднення. То чи можна так погано інформувати населення (і тих самих городників) і науковців і управлінців!

При виборі екологозахисних проектів необхідно віддавати перевагу економічнішим, кропіткішим проектам. Наприклад, реалізація пропозиції відносно створення захисних ровів уздовж річок, озер і водосховищ, а також навколо місць можливого забруднення (УК № 26, 10.02.2001.– С.11/ Чому зникає риба?) може

зменшити потребу в будівництві набагато коштовніших очисних споруд (Катаракта на очах водоїм/УК від 17.07.01.– С. 9).

12.2 Енерготехнологічний комплекс з переробки відходів і одночасним виробництвом ацетилену миколаївського підприємства ТТР [26] має замкнутий цикл утилізації склобою, шлаку і попелу. Допоміжне виробництво – електростанція і тепличне господарство. Потужність заводу з переробки 200 тис.т господарсько-побутових відходів забезпечує життєдіяльність півмільйонного міста. Крім побутових знищує небезпечні хімічні й медичні відходи. Знищення хвороботворних мікробів відбувається у струмені плазми з температурою до 5000⁰ С.

В той же час у США визнано непридатними до експлуатації ≈ 6 тис. лікарняних газопломєневих сміттєспалювальних установок (з можливістю реанімації патогенних мікробів в зольних залишках і газових викидах), які пропонуються і завозяться в Україну як закордонна новина.

Потрібно вдосконалити законодавство про забруднення атмосфери, води не взагалі, коли буває важко встановити, а головне довести конкретного винуватця, а вести мову про викидання ними шкідливих речовин в атмосферу, або за фактами скидання неочищених стоків (Роздуми прокурора про екологію/ Урядовий кур'єр від 6.07.2000. – С.5).

12.3 На території Донбасу у шламонакопичувачах гинуть понад 300 млн.т. вугільного пилу та інших його дрібних часточок (шламів) (УК, 8.09.2000.–С.4). Забруднюється довкілля, отруюються флотажними реагентами ґрунтові води. Виготовлена установка на Луганщині, на яку було виділено 3,6 млн.дол., працюватиме за проектом 26 років і відбере з шламонакопичувача поблизу міста

Свердловська 7 млн.т вугільного концентрату і дасть добрий зиск. Виділений вуглеконцентрат можливо спалювати на теплових електростанціях України, а споживачі, у тому числі з Західної Європи, хочуть брати концентрат по 200 грн. за т. За такою оцінкою термін окупності установки складе менше 1 року:

Дійсно, середній обсяг виготовлення концентрату на рік:

$$\frac{7 \text{ млн.т}}{26 \text{ років}} = 270 \text{ тис.т.}$$

Оцінка його вартості: 270 тис.·200 грн. = 54 млн.грн., — що значно перевищує початкові вкладення 3,6 млн.грн.

12.4 У Донбасі в родовищах вугілля зберігається ≈ 13 трлн.м³ метану. Річна потреба України ≈ 100 млрд м³ (Чи обіпремося на метан?/ УК, 12.10.2000.–С.5). Сьогодні метан утилізується на 11 копальнях. Систематично здійснюється дегазація на 44 шахтах, звідки надходить 210 млн. м³ газу (не рахуючи того, що викидається вентиляційними системами). США реалізує щороку понад 40 млрд. м³ товарного вугільного метану.

Україна нині займає третє місце у світі за обсягами використання газу як енергоносія. Втричі перевершуємо Францію. А свого газу добуваємо менше 20 млрд. м³. Тому метан вугільних шахт — наш основний енергетичний резерв. Хоча суспільну увагу до проблеми привернуто (є постанова КМ № 1463 від 27.09.2000), потрібне широкомасштабне інвестування. Іншого шляху нема — ведеться сумний список жертв загиблих під час вибухів метано-повітряної суміші. Розбурювання пластів для викидання метану у довкілля виявилось руйнівним для озонового шару Землі.

12.5. Національною енергетичною програмою України передбачається ввести до 2010 р.потужності електроенергії за рахунок

нетрадиційних та відновлювальних джерел НВДЕ (вітрова, сонячна, геотермальна, побутові і теплові відходи, біомаса) понад 10 млрд. квт. годин. Найперспективнішим НВДЕ в Україні є енергія вітру (ВЕС), потенціал якої оцінюється ≈ 500 млрд.квт годин (Енергія карпатських вітрів/ УК, 12.10.2000.–С.5). В Європі частка енергії, виробленої ВЕС, становитиме до 2010 р. $\approx 10-15\%$ від загального балансу електроенергії.

12.6. Європарламент прийняв Директиву про упаковку і відходи (1994 р.), яка зобов'язує уряди до 2001 р. досягнути рівня їх переробки не менш 50% чи 65% за їх масою. Кількість матеріалів, яка не підлягає повторному використанню не повинна перевищувати 15% (Новохацька С. Скористаймося досвідом інших країн/ УК № 28, 14.02.2001.– С.13).

Зараз в Україні переробляється лише 3-4% твердих відходів і завдяки цьому втрачається ≈ 50 тис. додаткових робочих місць. Практично у всіх країнах світу питання з використаною тарою, упаковкою і твердими побутовими відходами вирішуються на державному рівні, бо підприємства не зацікавлені в їх розв'язанні. В той же час міста і селища України вже “задихаються” від всевозрастаючих обсягів відходів. І дивно, що українські імпортери сплачують іншим країнам кошти за накопичення відходів в нашій країні: в ціні продукції є плата за послуги зі збирання та утилізації тари і упаковки. І дивно, що не знаходяться в Україні відповідні організації, які б розібралися в цьому і захистили інтереси нашої держави.

Позитивний приклад подав підприємець С.Бобер з Кременчуга, який налагодив переробку поліетиленових та пластмасових виробів.

На його підприємстві щодня переробляється понад 100 тис. поліетиленових пляшок, які перетворюються у корисні вироби. Йдеться про створення ще додатково тридцяти робочих місць (Прибуток з відходів/ УК, 2.03.2001).

13. Культура, мораль, охорона здоров'я

Необхідно сприяти підвищенню рівня культури, етики, моралі, охорони здоров'я в суспільстві економічними методами.

Телебачення удень і вночі пропагує насильство, зневагу до людської гідності, секс, бездуховність [28] Керівники телестудій, які схвалюють цю духовну отруту до ефіру, роблять це заради популярності, аби рекламодавці платили їм за рекламу, яка буквально спотворює психіку людей, особливо дітей. Екранні супердинамічні ефекти часто-густо просто небезпечні для їх зору та слуху. Тому необхідно прийняти закон і стягувати штрафи з творців подібних передач та їх керівників. Таким чином поповнюватиметься державний бюджет.

Нині урядовці й фінансисти шукають додаткові шляхи поповнення бюджетів різних рівнів. Один з них, як кажуть, на поверхні, проте держава його не використовує. Йдеться про встановлення і стягнення штрафів за порушення спокою (тиші) у громадських місцях, передусім у житлових будинках. Використання цього шляху буде досягнута подвійна вигода: по-перше, людям буде новніше забезпечене конституційне право на відпочинок, по-друге, держава отримає істотні додаткові надходження до бюджету. Адже порушники спокою – це люди, які мають не тільки дорогу аудіовідеоапаратуру, а й гроші. У багатьох цивілізованих країнах.

скажімо, Швеції чи ФРН, штрафами суворо карають порушників тиші за першим сигналом і без зайвої тяганини (УК № 12, 23.01.2001/ За порушення – штраф).

Далеко не повністю використовується мережа дитячих санаторно-курортних закладів. Влітку 2000 р. не працювало 60 стаціонарних дитячих таборів на 1,5 тисячі місць на зміну, значна частина заповнювалася тільки на 60-70% (Василенко П. Море – міраж/ УК від 18.07.2001.– С. 14). Потрібно запровадити державне замовлення на оздоровлення дітей, зосередження коштів на оздоровлення в одних руках, бо нині вони розпорошені по різних відомствах і організаціях. На продажу путівок паразитують посередники.

Одним із важливих питань для України є ліквідація йододефіцитних захворювань та загальної йодизації солі. На жаль, в Україні найнижчий у світі показник за рівнем споживання йодованої солі (Кокіна В. Йодом не лише на рани/ УК, 13.06.01.–С. 13). Раніше Україна виробляла від 70 до 90 відсотків харчової солі, що споживалась в СРСР. При тому основна частина цієї солі йодувалася.

14. Запобігання криміналу

Необхідно законодавчо визначити як кримінал спекуляцію у формах тіншових угод.

Одним з прикладів створення спекулятивного капіталу може слугувати процес термінового постачання пільгового пального з держрезерву для забезпечення жнив. При початковій ціні 467 грн. за т солярки посередники торгували жнивярям Онуфріївського району на Кіровоградщині за цінами 1415, 1503, 2000 грн., а у розряд жнивярів

потрапили суто комерційні фірми «Людмила», «Альянс», «Нижник» (УК від 5.04. 2000/ Закон і порядок. – С.13). Правоохоронці району стверджують, що існуюче законодавство дозволяє подібну спекуляцію.

Не має пояснення, чому забезпечення с/г товаровиробника пальним доручається не державним органам, а комерційним структурам? Чому задоволення потреб агропромислового комплексу пально-мастильними матеріалами, виробленими зі власної нафти, здійснюється за ціною, яка в декілька разів перевищує собівартість її видобутку? Тому необхідні обґрунтовані розрахунки вартості власної та імпоротної нафти, продуктів її переробки та транспортування. АК «Нафтогаз» закуповувала газ по 62 дол. за 1000 м³, а продавала по 100 дол., АТ Укрнафта підвищувало ціну нафти для сільських трудівників до 97 дол./т. тобто отримували величезні бариші.

Розглянемо “типову” модель зловживання із зерном, коли велика кількість продовольчого зерна купувалася у виробника якби на експорт за ціною $C_{\min}$. Насправді, його тільки на папері було “проведено” через митні служби і відправлено на зберігання у деякі (“невідомі”) фірми, щоб через якийсь час отримати зерно для споживання населення за ціною $C_{\max}$ за рахунок держави. Співвідношення $C_{\max} / C_{\min}$ досягає 5-6 разів, що збагачує тіньових ділків (УК, 5.04.2000.–С. 13).

Бартерні або товарообмінні операції завдають величезної шкоди товаровиробникам (Село: час перемін/ Урядовий кур’єр від 6.07.2000.– С.9). Міндобрива продавалися у 1,5 рази дорожче, ніж на реальному ринку. А зерно – у 1,5-2 рази дешевше, ніж воно потім коштувало на реальному ринку. Цим провокується величезний диспаритет цін! У 1999 р. співвідношення цін на зерно і пальне

доходило до 6:1. Запровадження в 2000 р. форвардних контрактів зменшило це співвідношення до 2:1 і навіть 1,5:1.

Проведення аукціону живої худоби у Львівській області показало реальну ціну 3,5-4 грн. За кг живої маси. У той час як посередники забирали за ціною 2 грн. В 1995 р. перекупники продавали худобу в Ліван, Південно-Східну Азію і забезпечували 100% накрутку за відсутністю прозорих умов ринку, коли покупець зміг би сам приїжджати і тут купувати товар, даючи за нього реальну ціну. У цьому контексті потрібна активізація діяльності аграрних бірж, укладання форвардних і ф'ючерсних контрактів. Всі закупки до державного резерву і до регіональних резервів і продажу з них мають здійснюватися виключно через аукціони, біржові торги і лише за гроші.

Необхідно створення інфраструктури аграрного ринку, яка потребує ефективної інформаційної системи. Інформація про ситуацію на ринку має бути доступною і оперативною. (У США фермерський союз щотижня розсилає спеціальну листівку). Сприятиме цьому і створення кредитних спілок для обслуговування малих і середніх селянських господарств, яких 12 млн., котрі працювали б на принципах взаємоінформованості і взаємовідповідальності в кожному селі.

15. Значущість громад спільноти

У більшості країн Заходу основу організації суспільства становлять громади. Так у США їх налічується понад 30 тис. (Коваль В. Протистояти байдужості/УК, 26.09.2000.–С.5). Саме у громаді

людина шукає необхідну допомогу і допомагає іншим. Це згуртовує мешканців.

Саме громади повинні взяти відповідальність за надання тих послуг, які не може надати держава, а комерційні структури не хочуть, бо тут не забагатієш. Наприклад, створити дешеvu їдальню, за рахунок взаємодопомоги мати домашній дитсадок, ремонтну лавку, громадське бюро догляду за старими і хворими, кредитну спілку, лікарняну касу тощо. Саме громада по типу агентства регіонального розвитку “Донбас”, яке працює вже два роки, повинна здійснити у свідомості людей світоглядну реформу і створити їм належний мікросвіт. Особливо важливе вирішення цієї проблеми для малих міст і сіл (Вакула В. У селі один господар/ УК, 26.09.2000.– С.5).

16. Багатофакторні індекси економічного і соціального розвитку регіонів

Основні напрямки бюджетної політики на 2001 р. були сформовані без участі територій (УК, 16.08.2000: Бюджет тривоги і сподівань.–С.4), а оскільки ці напрямки визначають і бюджети для міст і районів областей, то Київ краще, ніж Луганськ, наприклад, знає, скільки треба виділити Сватівському району чи місту Стаханову? Насправді, місцеві бюджети формують декілька сотен економічних балансів і кожна нову методику формування бюджету треба було б узгоджувати на місцях.

На сьогодні ж вона увібрала в себе цілу низку новачків, які суперечать одна одній і не відображають цілісної політики щодо міжбюджетних відносин. Рівень організації підготовки рішень дуже низький: Хто з керівників областей був знайомий з поточними

новаціями? Чому дотації та нормативи відрахувань для обласних, міських та районних бюджетів не відповідають вкладу областей в економіку України?

Наприклад, для Луганщини за питомої ваги промислового комплексу на четвертому місці витрати на освіту на душу населення займають останнє місце, на соціальний захист – 18 місце серед інших областей. Для вирішення цих питань може бути корисною комп'ютерна розробка синтетичних індексів економічного і соціального розвитку регіонів України [30].

Конкурентні можливості кожної місцевості можуть визначатися за зарубіжним досвідом кластерами-територіальними об'єднаннями взаємозалежних підприємств і установ. У США існує близько 380 кластерів компаній, сфера діяльності яких охоплює широкий спектр послуг і розвинених переробних галузей. В них зайнято 57% робочої сили і виробляється 61% промислової продукції країни (з матеріалів III з'їзду Співки економістів України/ УК, листопад 2001). Юридично-аудиторська служба в рамках кластера дає можливість забезпечити комплексне юридичне обслуговування і постійний контроль за господарською діяльністю такого об'єднання у цілому.

Резюме

Автор сподівається, що запропоновані тези відносно економічних чинників, регуляторів та їх параметрів будуть слухні при обміні думками у процесах підготовки управлінських рішень на різних рівнях економічного планування, регулювання та управління.

С п и с о к л і т е р а т у р и

- 1.1 Трансформація: моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) – монографія Інституту економічного прогнозування НАН України за ред. акад. Гейця В.М. – К: Логос, 1999. – 498 с.
2. Павловський М. Зробити все можливе / Урядовий кур'єр від 4.02.2000. – С.4.
3. Глушков В.М. Социально-экономическое управление в эпоху научно-технической революции / К: Институт кибернетики. Препринт-79-2, 1979. – 54 с.
4. Макконелл К., Брю С. Экономикс: принципы, проблемы, политика (Пер. с англ.) в 2-х т. - М.: Республика, 1992.
5. Україна: поступ у ХХІ століття/ Послання Президента до Верховної Ради України.– Урядовий кур'єр від 23.02.2000.–С.5-12.
6. Від макроекономічної стабілізації до економічного протекціонізму. - Круглий стіл за участю об'єднань підприємців/ Урядовий кур'єр (УК), 1999, 16 грудня. - С.6.
7. Михасюк І. Реформи: крок за кроком/ Урядовий кур'єр від 13.01.2000, С.5.
8. Інформаційна система для АПК / Урядовий кур'єр від 17.02.2000, № 30.–С.8.
9. Архангельський Ю. Падіння виробництва, як його подолати? – Віче / 8(65), 1997.
10. Рапопорт В. Искусство управления инфляционной экономикой. - Новая Каховка: ЭКОУ, 1994. - 104 с.
11. Мочерний С. Шляхи подолання кризи в Україні. - Економіка України, 1995. N2.

12. Щоб не лишатися на периферії світової економіки/ Урядовий кур'єр від 24.02.2000.– С.2.
13. Пустовойтенко В. Ключові елементи нової якості управління. - Урядовий кур'єр, 1999, 15 грудня. - С.3.
14. Кучма Л. Держава не буде донором корумпованих хапуг/ Урядовий кур'єр, 1999, 16 грудня - С.3.
15. Тесленко М. Ще раз про повернення заощаджень/ Там же.
16. На контролі Президента України/ Урядовий кур'єр, 2000, 18 січня, С. 5.
17. Насіння вигідніше переробляти вдома / Урядовий кур'єр від 24.02.2000.–С.4.
18. Швайка М. Платіжну кризу мусимо здолати. - Урядовий кур'єр, 1998, 23 травня. - С.7.
19. Лютий І. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки.–К:АТІКА,1999.–240 с.
20. Перспективи земельної ренти/Урядовий кур'єр від 10.02.2000.– С.7.
21. Володіння землею передбачає відповідальність / Урядовий кур'єр від 24.02.2000.–С.6.
22. Нікбахт Е., Гроппелі А. Фінанси. - Пер. з англ. - К: Основи, 1993. - 384 с.
23. Лисицький В., Руднев О., Лисицький І. Гроші та борги/ Урядовий кур'єр від 6.01.2000, С. 7.
24. Реструктуризація чи диверсифікація/ Урядовий кур'єр від 1.02.2000.– С.6.
25. Інформація з перших рук / Урядовий кур'єр від 24.02.2000.-- С.4.
26. Скарб на смітнику/ УК від 22.04.2000.–С.6.

27. Архангельський Ю.Вожжи для рынка?//Деловая Украина від 10.03.2000.
28. Трифонова О. Заборонити пропаганду зла/УК від 29.04.2000.– С.12.
29. Урядовий кур'єр від 21.03.2000.–С.5.
30. Алексеев А., Синявська Л.,Савченко З. Спеціальна модель обробки даних СИНДЕКС/ Програмне забезпечення екстремальних задач та пакети прикладних програм.– Наук.зб.–К: Ін-т кібернетики ім.В.М.Глушкова, 1982.

З М І С Т

Передмова.....	3
1. Напрямок реформ.....	4
2. Значущість державного регулювання.....	8
3. Зайнятість і підготовка кадрів.....	14
4. Банки, фінансова система.....	16
5. Надприбутки і дійсна рентабельність.....	24
6. Захист власного виробника.....	26
7. Система оподаткування і надходжень.....	35
8. Вартість землі, земельні ренти.....	41
9. Сервіс населення.....	45
10. Процеси приватизації.....	47
11. Проблеми енергетики.....	52
12. Екологія.....	54
13. Культура, мораль, охорона здоров'я.....	58
14. Запобігання криміналу.....	59
15. Значущість громад спільноти.....	61
16. Багатофакторні індекси економічного і соціального розвитку регіонів.....	62
Резюме.....	63
Список літератури.....	64

А.А.Алексєєв

**УЗАГАЛЬНЕННЯ ДУМОК ВЧЕНИХ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ
ЕКОНОМІЧНИХ РІШЕНЬ**

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського інституту соціальних досліджень*

Редактор Т.В.Котова
Комп'ютерна верстка О.Д.Наріжна

НБ ПНУС

639085

Підписано до друку 17.12.2001. Формат 60x90/16
Папір книжково-журнальний. Гарнітура Times New Roman

Друк.арк.3.2. Тираж 300 прим. Зам.900.

Віддруковано в ТОВ «ПРИНТ - ЕКСПРЕС»
03150, м. Київ, вул. Червоноармійська, 65. Тел./факс 2274453